

Bernád Rita-Magdolna

A GYULAFEHÉRVÁRI
FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR

Képes levéltárismertető

Bernád Rita-Magdolna

**A GYULAFEHÉRVÁRI
FŐEGYHÁZMEGYEI
LEVÉLTÁR**

Képes levéltárismertető

F & F International
Gyergyószentmiklós
2024

A kiadvány
megjelenését
támogatta a:

Nemzeti
Kulturális
Alap

és a
Gyulafehérvári
Római Katolikus
Érsekség

Lektor: **dr. Szögi László**
Korrektúra: **Szabó Beáta**
Borítóterv és fotók: **Dicu Adrian**
Tördelés: **Várdai Éva**

© Bernád Rita 2024

Minden jog fenntartva, beleértve az elektronikus
adathordozókon való megjelentetés jogát is

*„Az egyházi levéltárak alkotják
a vallási élet és a keresztény szeretet
sokféle kifejeződési formája történetének
megszerkesztéséhez az elsődleges forrást.”*

(Az egyházi levéltárak szerepe a lelkipásztori életben.
Római dokumentumok XI. Az Egyházi Kulturális Javak
Pápai Bizottságának dokumentuma.
Budapest, 1998. 9.)

Tartalom

A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR.....	9
I. PÜSPÖKI /ÉRSEKI/ LEVÉLTÁR	11
II. KÁPTALANI LEVÉLTÁR	15
III. GAZDASÁGI LEVÉLTÁR	19
IV. AZ ERDÉLYI KATOLIKUS STÁTUS LEVÉLTÁRA.....	21
V. EGYÉB SZERVEK IRATAI.....	24
VI. SZEMÉLYI HAGYATÉKOK	27
VII. GYŰJTEMÉNYEK	29
VIII. GYŰJTŐLEVÉLTÁRAK.....	32
1. Gyulafehérvári Gyűjtőlevéltár (GYFGYL)	36
2. Szamosújvári Gyűjtőlevéltár (SZGYL).....	42
3. Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltár (SGYL)	46
4. Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltár (MGYL)	51
5. Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár (GYGYL)	55
6. Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltár (SZUGYL).....	61
7. Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár (SZÖKGYL).....	67
8. Kolozsvári Gyűjtőlevéltár (KGYL).....	73
9. Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár (CSGYL).....	77

KUTATÁSI LEHETŐSÉGEK, LEVÉLTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK	82
KÖNYVRESTAURÁTOR MŰHELY	84
A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR KRONOLÓGIÁJA	86
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	90
KIADVÁNYOK, SEGÉDLETEK.....	92
REZUMAT	95
SUMMARY	96

A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR

A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár (GYFL) a millenáris múlttal rendelkező püspökség székhelyén létrejött püspökségi, 1991-től érsekségi és káptalani levéltárakon kívül magába foglalja a kolozsvári Státus, a gyulafehérvári papnevelő szeminárium, valamint a főesperességi központokban létesített kilenc gyűjtőlevéltár iratanyagát is. A GYFL hálózatát alkotó tizenegy levéltár jelenleg nyolc városban működik, mennyiségét tekintve pedig 2000 folyóméternyi, kutatható állapotban lévő dokumentumot ölel fel 1224-től napjainkig.

A Gyulafehérvári Főegyházmegye jelenleg tizenöt főesperesi kerületre oszlik, melyek területén összesen 258 plébánia működik. Ebből 205-öt vezet helyben lakó egyházmegyés pap, 7-et helyben lakó szerzetes pap, 4 örmény plébánia, 3 helyi lelkészség, 13 templomigazgatóság (ferences pap által adminisztrált), 42 oldallagosan ellátott plébánia, valamint négy egyetemi lelkészség. A főegyházmegye plébániái ezenkívül további 350 leányegyház (filia) is gondoznak. Összesen tehát 608 alsóbb szintű egyházigazgatási egységről beszélhetünk, melyek – főesperesi kerületi alapon – kilenc levéltári gyűjtőközpont illetékességi körébe tartoznak. Az évszázadok folyamán a főesperesi kerületek száma, területe és beosztása többször is változott, ezért a főesperességek mai szerkezete jelentette a kiindulópontot a gyűjtőlevéltári hálózat kiépítéséhez.

A Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár 2000-ben nyitotta meg kapuit a kutatóközönség előtt. Jelenleg a püspöki palota nyugati szárnyának földszinti részében található, öt nagy és két kisebb raktárteremben. Az európai színvonalú korszerűsítés, a levéltári raktárak Dexion állványokkal és savmentes levéltári szabványdobozokkal való felszerelése 1998-ban kezdődött. Az iratok rendezését dr. Szögi László budapesti professzor irányításával 1999 tavaszán kezdték meg. A rendezési munkálatok befejezését 2006-ban egy kétkötetes levéltári repertórium koronázta meg. A levéltár 2010-ben egy új és tágasabb kutatóteremmel bővült.

Az erdélyi püspökség, ma gyulafehérvári érsekség, nagy területi kiterjedtsége gyűjtőlevéltárak létesítését indokolta a főesperesi és egyházközségi iratgyűjtemények összesítésére. A Kárpát-medencében egyediként, 2003 és 2016 között, kilenc gyűjtőlevéltár jött létre nyolc városban – ezek időrendben: Gyulafehérvár, Szamosújvár, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Szamosújvár (örmény) Kolozsvár és Csíkszereda.

Az egykori káptalani levéltár a gyulafehérvári székesegyház déli tornyában

I. PÜSPÖKI /ÉRSEKI/ LEVÉLTÁR

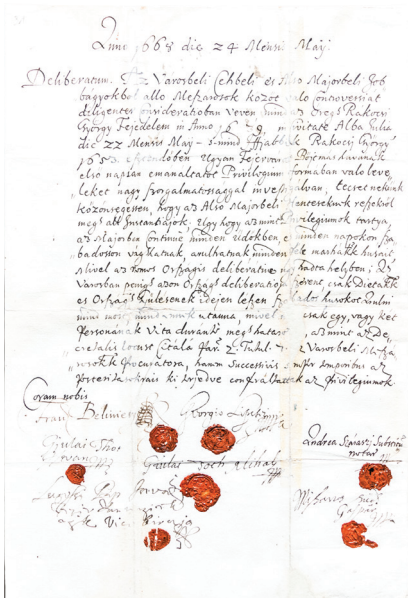
(/1224/ 1603–2022, 700 ifm)

Az érseki (püspöki) levéltár elnevezésű fondfőcsoportban 13 fond található: püspöki /érseki/ iratok, szentmise-alapítványokkal kapcsolatos iratok, esperesi kerületek számadásai, püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek (*visitationes canonica*), anyakönyvi másodpéldányok, plébániák számadásai és költségvetései, bérmlások nyilvántartásai, a gyulafehérvári papnevelde iratai, papok személyi nyilvántartásai, hitbuzgalmi egyesületek iratai, a püspöki szentszék iratai, tanügyi iratok és tematikusan rendezett gyűjtemények.

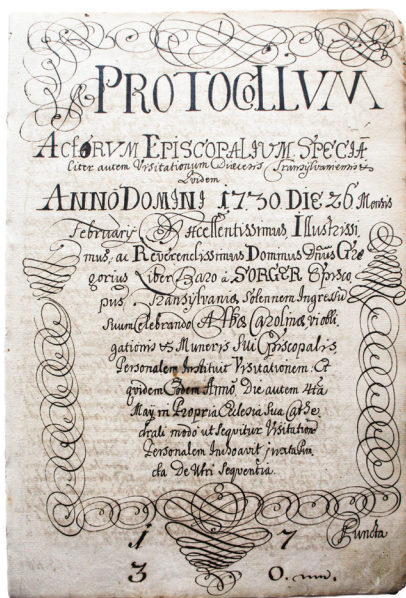
Az első ezredforduló táján (1009 körül) alapított erdélyi püspökség jelentős

Az érseki levéltár raktára

**A gyulafehérvári kiváltságos
mészárosok húsárusításával
kapcsolatos vármegyeszéki
határozat (1668. május 24.)**

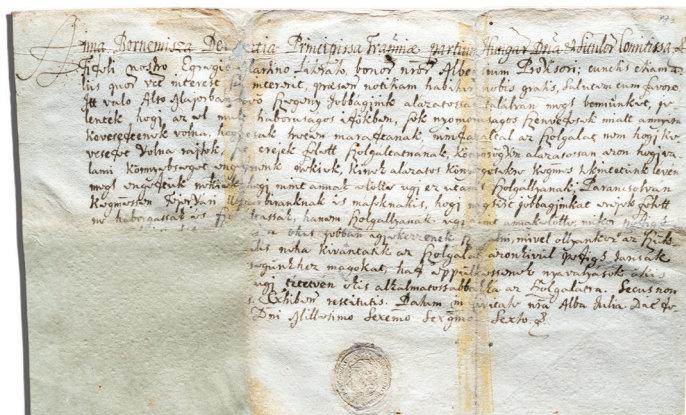

Visitatio canonica 1730

szerepet játszott a középkorban, amely egy figyelemre méltó levéltár létezését is feltételezi. Terjedelmében és forrásértékében is a levéltár legjelentősebb állaga, amely a Püspöki Hivatal működése során keletkezett iratokat őrzi. A 18. századnál korábbi időkből elenyésző számban maradtak fenn eredeti iratok. 1715 után, a püspökség visszaállítását követő években, elsődleges feladatként próbálták összegyűjteni a püspökségre vonatkozó, másolatban fennmaradt közép- és kora újkori iratokat. A Püspöki Hivatal iratanyaga 1715-től már folyamatosan, 1729-től kezdve pedig szinte hiánytalanul megmaradt. Ez a püspökség fennhatósága alá tartozó plébániákkal, az egyenrangú, illetve a fölérendelt intézményekkel való levelezést tartalmazza. A Püspöki Hivatalban 1847-ig a folyószámos iktatást alkalmazták, 1848. január elsejétől napjainkig azonban a tematikus ügycsoportok szerinti iktatás a bevett gyakorlat. Így minden tárgykörnek külön cso-

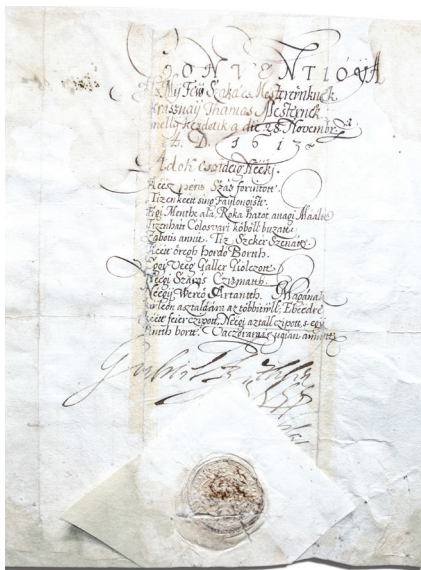
Mártonffy György kinevezése a szenci kerület alesperesének
(1701. február 17.)

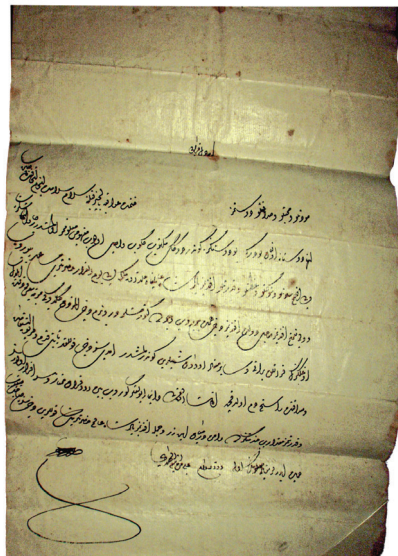
Bornemissza Anna fejedelemasszony oklevele
a gyulafehérvári jobbágyok részére (1666)

portszám felel meg, így a folyószámon kívül az adott ügy csoportszámát is feltüntetik az iraton.

A fondfőcsoport legkutatottabb fondját a 18-19. századi vizitációs jegyzőkönyvek és az 1821-től kezdődő anyakönyvi másodpéldány-gyűjtemény képezi, amelyek a teljes egyházmegye történeti és demográfiai változásairól nyújtanak képet. Mindkét gyűjtemény nagyrészt elektronikusan is kutatható.

**Bethlen Gábor fejedelem
szerződése Krasznay Tamás
főszakácsmesterrel
(1613. november 28.)**

**Török nyelvű levél az erdélyi
fejedelemhez (1684. augusztus)**

**Klobusiczky Ferenc erdélyi püspök
(1741-1748) címere**

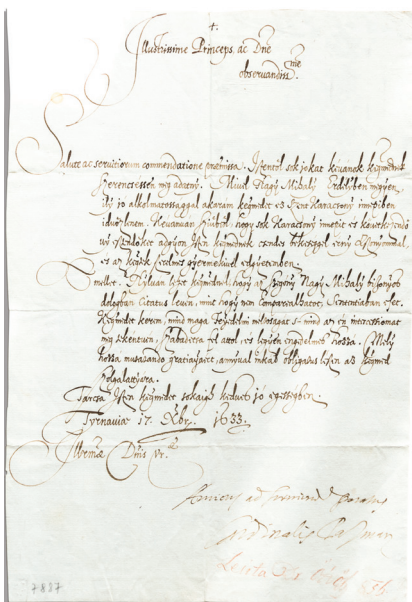
II. KÁPTALANI LEVÉLTÁR

(/1176/ 1580–1977, 30 ifm)

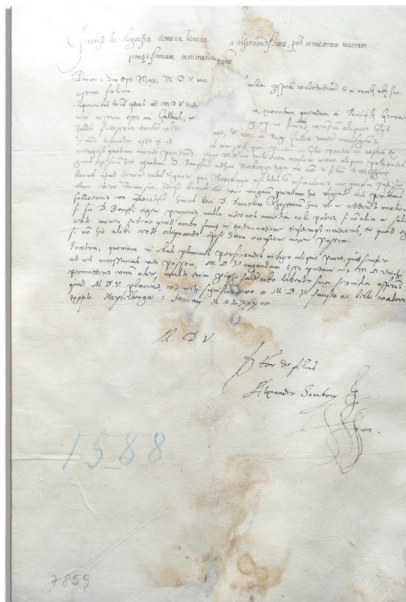
A Szent Mihályról nevezett gyulafehérvári székeskáptalan alapítását és szervezését Szent Lászlónak tulajdonítja a történetírás. I. (Szent) László király a Marostól délre eső területek hivatali ügyeinek intézésével és közjegyzői teendőinek végzésével a gyulafehérvári káptalant bízta meg, amely évszázadokon keresztül hiteleshelyként működött. Közhitelű okleveleket adtak ki és fogadtak el itt megőrzésre. Sajnos a káptalani levéltár legrégebbi okmányának nagy része elpusztult a történelem folyamán. 1241-ben, a tatárjáráskor felégették a levéltárat, 1277-ben a szászok támadásai, a 16. századtól pedig a fejedelmi belharcok miatt semmisült meg sok irat. 1600–1601-ben Mihály vajda ostroma, 1603-ban Székely Mózes és Bethlen Gábor ütközete, 1658-ban és 1661-ben a tatár-mongol betörés, 1758-ban a székesegyház tetőzetének és tornyának véletlenszerű kigyulladás, 1848/1849-ben a magyar szabadságharc, majd a világháborúk során tűnt el számos okmány.

Európa-szerte egyedi módon Magyarországon a római katolikus káptalanok és konventek voltak a hiteleshelyek (*loca credibilia* vagy *loca authentica*), amelyek közhitelű pecséttel (*sigillum authenticum*) és országos levéltárral rendelkeztek. A hiteleshelyeknek a törvénykezési eljárásokban is nagy jelentőségük volt. Törvénykezési hatáskörük idővel megszűnt, de országos levéltárakkal nagy érdemeket szereztek.

A történelmi Erdély területén két hiteleshely létezett: a gyulafehérvári székeskáptalan és a kolozsmonostori konvent. Az 1556.

Pázmány Péter bíboros levele
az erdélyi fejedelemhez
(1633. december 17.)

Zsombori Sándor levele atyjához,
Zsombori László fejedelmi
tanácsoshoz (1588. január 1.)

évi szekularizáció során megszüntették a hiteles pecséteket és a hiteleshelyi levéltárak egyházi kezelését. Az erdélyi országgyűlés a fejedelmi kincstár javára szekularizálta az erdélyi püspökség, valamint a káptalan javait és birtokait. A káptalani levéltár a szekularizáció következtében országos jellegű (*regnicolaris*) levéltár szintjére emelkedett, a hiteleshelyi feladatokat ún. *requisitorok* látták el.

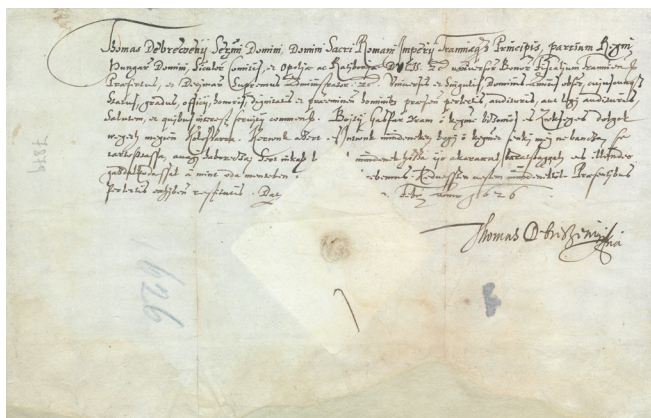
A mintegy 160 éves hosszú szüneteltetés után az erdélyi (gyulafehérvári) püspökség 1715-ben tért vissza ősi székhelyére. Ekkor III. Károly király visszaadta a várban lévő székesegyházat és püspöki palotát a katolikus egyháznak, ahol megkezdődött a normális hivatali ügyvitel végzése. A hiteleshelyi országos levéltár már 1729-ben egyházi felügyelet alá került, majd az 1743-1744. évi országgyűlés visszaszolgáltatta a gyulafehérvári káptalani és a kolozsmonostori konventi levéltárakat, és velük együtt visszaálltak a hiteleshelyi teendők is. Ekkor Gyulafehérvárra szálltak

az egykori kolozsmonostori konvent hiteleshelyi feladatai is. A hiteleshelyek működését több állami törvény is szabályozta.

A hiteleshelyek tevékenysége 1874-ben szűnt meg, amikor az 1874. évi 25. sz. közjegyzői törvény elrendelte, hogy a hiteleshelyek a gondozásukban lévő okiratokról a jövőben is adhatnak ki hiteles kiadmányt, de újabb hiteles okiratok kiállítására és őrzésére nincs joguk.

Az 1882. június 15-én megjelent 23. törvénycikk kimondta a gyulafehérvári káptalani, a kolozsmonostori konventi, valamint az erdélyi országos levéltár magyar országos levéltárral való egyesítését. A törvény csak az országos vonatkozású iratok Budapestre szállítását írta elő, az egyházmegyével kapcsolatos iratanyagot Gyulafehérváron hagyták. Az iratok szétválogatását és jegyzékelését a gyulafehérvári káptalan esetében Beke Antal (1838–1913) örkanonokra, a kolozsmonostori konvent levéltára esetében pedig Éltés Károly (1837–1890) kolozsvári plébánosra, kolozsmonostori levéltárőrre bízta. A következő év elején Beke Antal a két levéltár egyesítését javasolta, amelyre csak később, 1937-ben került sor.

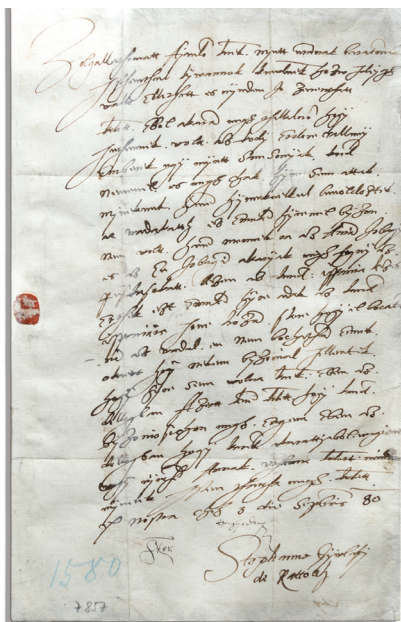
1906-ra Beke Antal elkészítette a káptalani levéltár ládák szerinti, időrendi és betűrendi mutatóit. 1912-ben biztonságosabb megőrzés végett a káptalani levéltár legrégibb, legértékesebb

Debreceni Tamás kincstári prefektus ajánlólevele Bojthi Veres Gáspár fejedelmi titkár és történetíró részére, amellyel Kolozsvárra küldi (1626. február 5.)

részét a gyulafehérvári Batthyaneumba szállították. Ez a 12 folyóméternyi iratanyag ma is a könyvtár páncélszobájának vas-szekrényeiben található, 1246–1912 közötti időterjedelemmel. A Batthyaneum államosítása során ezek az iratok a román állam tulajdonába kerültek. A rendkívül értékes iratanyag magyar királyi és pápai okleveleket, portai követjelentéseket, erdélyi fejedelmi levelezéseket, püspöki és kanonoki hagyatékokat foglal magába. A levéltári anyag legkorábbi részéhez segédletként jól használható a Beke Antal által három füzetben közzétett regesztajegyzék.

Napjainkban annak, aki az egykori gyulafehérvári káptalani levéltárról akar tájékozódni, legalább három fontos gyűjteményben kell kutatnia: a Magyar Országos Levéltárban, a gyulafehérvári Batthyaneum Könyvtárban, valamint a Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltárban. A kutatónak természetesen számolnia kell a családi levéltárakba vagy más közgyűjteményekbe került iratokkal is.

Gyulaffy István levele a jobbágysá-
goktól elfogott vadak kapcsán
(1580. szeptember 3.)

A káptalani levéltár szárazpecsétje
(18. század első fele)

III.

GAZDASÁGI LEVÉLTÁR

(/1614/ 1712–2022, 200 ifm)

A GYFL harmadik nagyobb egysége a gazdasági levéltár, amelynek a legértékesebb részét a püspökség 1614-től kezdődő uradalmi iratai képezik, a másik részét már a dualizmus korában felállított Számvevői, később Gazdasági Hivatal megmaradt iratai alkotják. A püspökségnek kiterjedt birtokai voltak Alsó-Fehér megyében, a fennmaradt iratok társadalomtörténeti és gazdaságtörténeti szempontból egyaránt érdekes források.

Ebbe a fondfőcsoportba kerültek elhelyezésre az uradalmi iratok mellett a püspökség költségvetési tervei, pénztárkönyvek, számadáskönyvek, a székesegyház felújításával kapcsolatos iratok, postakönyvek, leltárak és újabban a pályázati dokumentációk.

Kocsmakönyv
(sör- és bornyilvántartás)
(1776)

8.

Extractus Albensis, Super per
ceptionibus Triticii, autumnalium, et
Vernalium, tam Allodialium, quam
Decimalium in Gelmis. In rationem
Suae Celsitudinis pertinent. Anni. 1666.
die 3 Septembris factus.

$$\begin{array}{r} \text{Johanni Moysersays Celsi Dux in Gets. M.} \quad 1.5.25. \\ \text{Tav. R. Moysersays Dux in Gets. M.} \quad 1.9.8. \\ \hline \text{Summa fact. Gets. M.} \quad 1.7.23. \end{array}$$

Decima.

$$\begin{array}{r} \text{Celsi Dux in Gets. M.} \quad 1.5.88. // 10. \\ \text{Tav. R. Dux in Gets. M.} \quad - 62. \\ \hline \text{Summa fact. Gets. M.} \quad 16.50. // 10. \end{array}$$

Generalis Summa perceptionis
Triticii, tam Allodialium, quam De-
cimalium fact. Gets. M. 3373. // 13.

Constructio Acoror.

$$\begin{array}{r} 1 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad 840. \\ 2 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad 685. \\ 3 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad 260. \\ 4 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad 1070. \\ 5 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad 728. \\ 6 \text{ Acorus Cunt. Gets.} \quad - 90. // 13. \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{Tota Summa Acoror M.} \quad 6. \\ \text{Cunt. Gets. M.} \quad 3373. // 13. \end{array}$$

Uradalmi dézsmakimutatás (1666. szeptember 3.)

IV. AZ ERDÉLYI KATOLIKUS STÁTUS LEVÉLTÁRA

(1693–1976, 116 ífm)

Évszázadok óta a Gyulafehérvári Római Katolikus Főegyházmegye szerves részét képezi az Erdélyi Római Katolikus Státus, vagy más néven Egyházmegyei Tanács. A Státus szót az 1640-es évektől használták, amikor a katolikus főurak az erdélyi országgyűlésben ezen a néven terjesztették elő kéréseiket. A későbbiekben ez a katolikus önkormányzat sajátos intézménye lett, tekintettel arra, hogy bár a püspökség nem létezett, a katolikusok mégis nem elhanyagolható szerepet tölthettek be Erdélyben. A fejedelmi korszakban tehát az erdélyi egyházmegye autonómiáját testesítette meg. Az 1653-as erdélyi törvénykönyv, az „Approbatae Constitutiones” megerősítette létét. Mint egyházkormányzati testület 1690-ben szilárdult meg. A Státus gyűlései Erdély Habsburg kézre kerülése után is folytatódtak, bár jelentősége csökkent, hiszen a katolikusok pozíciói a Guberniumban megerősödtek. 1767-ben a kormánysház keretén belül külön katolikus bizottságot állítottak fel (Commissio Catholica), amelyet a Státus ellenzett, mert magát tartotta a katolikusok legitim képviselőjének. A Gubernium egyházügyi, alapítványi és tanügyi bizottságai foglalkoztak azokkal a kérdésekkel, amelyek a Státust érintették, és később ezek anyagát jogutódként megörökölték. A Státus régi jogai elvileg már 1848-ban, Erdély első uniójakor helyreálltak, a testület gyűléseket is tartott, de a szabadságharc leverése után ennek gyakorlati következménye nem lett. 1866-ban Fogarasy

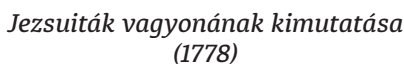

*Státus-jegyzőkönyvek
(18–19. század)*

Mihály püspök újra összehívta a Státus közgyűlését, és az uralkodó 1867. augusztus 19-én engedélyt adott a katolikus bizottság megszüntetésére, helyette pedig megerősítette az Erdélyi Római Katolikus Státus új szervezetét és hatáskörét. Működése során többek között templomok, plébániák, egyházi intézmények építését, valamint szegényebb egyházközségek támogatását intézte, tanulmányi ösztöndíjakat és alapítványokat kezelt. Erdély Romániához kerülése után is tovább működött a Státus, bár az 1930-as évek második felében jelentős támadások érték, s ekkor nevét Egyházmegyei Tanácsra változtatták. A Tanács 1948-ig létezett, majd Márton Áron püspök felfüggesztette további működését és a fennmaradt ügyek

intézését az Igazgató Tanács irodájára bízta személyes felügyelete mellett. Érdekes, hogy ugyan hatáskör nélkül, de létét egy ideig a kommunista diktatúra is megtűrte, mert saját céljaira kívánta felhasználni. Éppen emiatt Márton Áron 1948. október 11-én kiadott körlevelében figyelmeztette a papságot: „az Egyházmegyei Tanács (Katolikus Státus) gyűlését egyedül a püspök jogosult összehívni. A jelen körülmények közt a helyzet tisztázásáig nem szándékozom, és nem fogom összehívni a státusgyűlést, sem igazgatótanácsí gyűlést. Ebből nyilván következik, hogy senki katolikusnak nem szabad részt venni oly státusgyűlésen, amit nem maga a püspök személyesen hív össze. Ha valaki mégis megtenné, akár a legjobb szándékkal is, kifejezett írásbeli engedélyem nélkül, kénytelen volnék vele szemben a kánoni törvények szigorát alkalmazni.”

Cím: 400095 Kolozsvár (Cluj-Napoca), Szentegyház (Iuliu M.) u. 5.
E-mail: anitavajda24@gmail.com
Nyitvatartás: hétfő-péntek, 8.30-16.00

V. EGYÉB SZERVEK IRATAI

(1641–1962, 5 ifm)

Ebbe a fondcsoportba az Erdélyben működött szerzetesrendek levéltártöredékei, valamint a gyulafehérvári Mailáth-gimnázium iratai kerültek. A rendi iratok között a legértékesebbnek a kolozsvári jezsuiták és piaristák anyaga minősül, de megtalálhatók itt más szerzetesrendek (orsolyiták, ferences és vincés nővérek, szociális testvérek, iskolanővérek, minoriták, lazaristák) kisebb levéltártöredékei is.

*A gyulafehérvári Mária Kongregáció tagnyilvántartása
(1743–1848)*

A gyulafehérvári Mária
Kongregáció tagnyilvántartása
(1743-1848) – címlap

A koložsvári jezsuiták Sodalitas
Reginae Angelorum társulatának
tagnyilvántartása (1641-1847)

A koložsvári jezsuiták Sodalitas
Reginae Angelorum társulatának
tagnyilvántartása (1641-1847) –
Hallerkői Haller Kata címere

A koložsvári jezsuiták Sodalitas
Reginae Angelorum társulatának
tagnyilvántartása (1641-1847) –
Kamuthi Zsuzsanna címere

A kolozsvári jezsuiták Sodalitas Reginae Angelorum társulatának
tagnyilvántartása (1641-1847) – Dobó Zsófia címere

VI. SZEMÉLYI HAGYATÉKOK

(1738–2005, 20 ifm)

A személyi hagyatékokat tartalmazó fondcsoportban főként főpapi, kanonoki és papi hagyatékok találhatók, ugyanakkor néhány főúri család (Csűrös, Cserei) levelezése is itt nyert elhelyezést. Az erdélyi püspökök közül Batthyányi Ignác, Kovács Miklós, Haynald Lajos, Fogarasy Mihály, Lönhart Ferenc, Mailáth Gusztáv Károly, Vorbuchner Adolf, (Isten szolgája) Márton Áron és Jakab Antal püspökök részére különült el személyi iratgyűjtemény. Mennyiségeivel kitűnik Beke Antal örkanonok, Várady Gyula, György Lajos és Léstyán Ferenc személyi hagyatéka.

A kerekeszentpáli, a buzásbesenyői és a marosugrai hívek lelki csokra Márton Áron püspökké szentelésének 25. évfordulójára (1964. február 12.)

Fogarassy Mihály skodari
választott püspök portréja
(rajzolta: Barabás Miklós, 1853)

Majláth Gusztáv Károly
erdélyi/gyulafehérvári püspök
(1897–1938) portréja

Fénykép Isten szolgája Márton Áron püspökről
(1970-es évek)

VII. GYŰJTEMÉNYEK

(/1275/ 1429–2000, 10 ífm)

A püspöki körlevelek, oklevelek, fényképek, térképek, tervek és pecsétek (bélyegzők) részére egy külön tematikus, formai szempontok szerint kialakított fondfőcsoport jött létre. A körlevelek között az erdélyi püspökök és más egyházmegyes püspökök körleveleit találjuk. Az okleveles gyűjteménybe másolatban és eredetiben fennmaradt okiratok egyaránt kerültek, a sérültebb példányokat 2004-ben restaurálták. A 178 tételszámmal rendelkező állomány darabszintű jegyzéke megjelent a levéltár kiadványsorozatában. A fényképtár a 19. század végétől a 21. század elejéig, főként templomokról és papokról készült felvételeket, valamint üvegnegatívokat is tartalmaz. A térképtárban elsősorban a püspöki uradalom birtoktérképeit találjuk a 19. század második felétől a 20. század első feléig terjedően, míg a tervtár a főegyházmegye épületeinek építési és átalakítási terveit tartalmazza, nagyjából a 20. század második feléből. A mintegy 150 példányt összesítő pecsétgyűjteménybe 18–20. századi főpapi és plébániai pecsétnyomók és bélyegzők kerültek.

Cím: Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár (Arhiva Arhiecezană Alba Iulia), 510010 Gyulafehérvár, Márton Áron tér 2.

E-mail: leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: hétfő–péntek, 8.30–16.00

I. Rákóczi György fejedelem birtok-adománylevele Maróczy Pál részére
(1636. június 16.)

I. Ferdinánd császár oklevele Veszprémi
Pál részére, amelyben a gyulafehérvári
káptalan nagyprépostjává
nevezi ki (1847. július 9.)

Majláth Gusztáv
Károly püspök
(1897-1938)
pecsénnyomója

Illyés András
püspök (1696-1712)
pecsénnyomója

A nagyszébeni katolikus árvaház (Terezianum) alapító oklevelének (1770. március 25.) fémdoboza

Delpini János Teofil SJ kinevezése a kolumbánmonostori apátságra kegyúrnak (1776. szeptember 26.)

A nagyszébeni katolikus árvaház (Terezianum) alapító oklevele (1770. március 25.)

VIII. GYŰJTŐLEVÉLTÁRAK (850 ifm)

A gyűjtés kezdetei és indokoltsága

A Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár fondjainak szakszerű rendezését 1999-ben kezdték el. A rendezési munkálatok befejezésekor, a Főegyházmegyei Levéltár állagainak kialakulását követően, már 2001-2002 között történtek alkalmi iratbegyűjtések az érseki levéltári központba a Gyulafehérvárhoz földrajzilag is közelebb eső szórványplébániákról (Abrudbánya, Gyulafehérvár, Magyarigen, Topánfalva, Verespatak stb.).

A proveniencia alapú egységes rendezési elv jegyében, a történelmi múlt írásos emlékeinek megmentése céljából, a 2003. év folyamán a Gyulafehérvári Érsekség központilag is elrendelte a plébániai levéltárak összegyűjtését. A főegyházmegye érseke körlevélben közölte papjaival a gyűjtőlevéltárak felállítását. A gyűjtőkezdeményezés nem tekinthető új keletűnek, hiszen a püspök elődök már adtak ki az elmúlt századok folyamán is hasonló, történelmi emlékekről gondoskodó rendelkezéseket. A korábbi, tudománypártoló és értékgyűjtő beállítottságú erdélyi főpapok közül a legkiválóbbakat említjük: a könyvtáralapító és tudománypártoló Batthyány Ignácot (1741-1798), valamint a nagy műveltségű és múzeumszervező Mailáth Gusztáv Károlyt (1897-1938). Batthyány Ignác széles körű tudományos tevékenységéről

több szaktanulmányból is értesülhetünk. Mailáth püspök megalapította az Egyházmegyei Múzeumot, melyet a Batthyaneum egyik helyiségében helyezett el. Ennek szervezésére szintén körlevélben kérte fel papjait, hogy a plébániák műkincseit beküldjék. A gyűjtést pár évvel később kiterjesztette a kéziratokra, az ősnymtatványokra és a régi magyar könyvekre is, azonban tervének az első világháborús zavargások véget vetettek. Szűk száz évvel később, a 21. század elején a humán műveltségű dr. Jakubinyi György érsek megismételte az intézkedést, ezúttal az írásos emlékekre, a történeti levéltári forrásokra összpontosítva.

Az érseki körlevél szétküldését követően az elszórványosodott vidékek plébániai, írott örökségének összegyűjtése jelentette a legszükségsebb és leghalaszthatatlanabb feladatot. Amint a szórványterületen a gyűjtőlevéltárak fokozatosan elkészültek, 2006-tól a gyűjtés kiterjedt a tömbkatolikus vidékekre is.

A Főegyházmegyei Hatóság az érsekség területén kilenc gyűjtőközpont létrehozásában állapodott meg. Ezek a gyűjtőlevéltárak az elmúlt másfél évtized alatt létesültek főesperességi és plébániai székhelyeken, illetve a legelső közülük az érseki központban. Az iratok rendezésében kezdetben alkalmilag magyarországi levéltáros szakemberek és diákok, valamint erdélyi munkatársak is részt vettek.

A fondképzők

A főesperességi és a plébániai levéltárak összesítő jegyzéke 713 fondszámot tartalmaz, és, a jelenlegiek mellett, magába foglalja az egykori filiák településneveit is.

Az egyházmegyét ma a következő főesperesi kerületek alkotják: gyulafehérvári, hunyadi, szeben-fogarasi, erzsébetvárosi, sepsi-barcasági, kézdi-orbai, kolozs-dobokai, belső-szolnoki, aranyos-tordai, kükküllői, marosi, alcsík-kászoni, felcsíki, gyergyói és udvarhelyi. Ezek közül néhány dél-erdélyi főesperesi kerületet

tíznél kevesebb plébánia alkot (pl. az erzsébetvárosit és a szeben-fogarasi), a székelyföldi főesperesi kerületeknél átlagosan 20 plébánia a jellemző, viszont az is előfordul, hogy a főesperesi kerületnek több mint 30 plébániája van (pl. az udvarhelyi kerületben). A kisebb főesperességeknél jellemző a közös főesperesi hivatal (az erzsébetvárosi és a szeben-fogarasi kerületeknek közös főesperese van, a gyulafehérvári és a hunyadi főesperesi kerületeknek szintén, valamint a marosi és a kükküllői főesperességnek is).

Az iratok összegyűjtése és központba szállítása, amennyiben lehetett, a kezdetektől az 1990-ig létrejött iratokra terjedt ki. A 2016-ban begyűjtött iratoknál a felső időhatár ellenben már 2000 volt. Ugyanakkor a plébánián maradt és marad minden olyan irattári anyag, amelyre a kurrens ügyvitelben, a mindennapi irodaszolgálatban szükség van: így az aktuális iktatókönyvek, a bejegyzés alatt álló anyakönyvek (20. századiak) és a folyamatosan vezetett plébániai évkönyv (historia domus), valamint az egyháztanácsgyűlési jegyzőkönyv.

Állományvédelem

A plébániai levéltárak állapota többnyire a tárolási körülményektől függött. Az ámbár gondatlan körülmények között, de hűvös, száraz helyen tárolt és nedvességtől, kártékony rágcsálóktól védett iratanyagok rendszerint elfogadható, megfelelő állapotban voltak. Problémát a beázott helyiségekben őrzött irategyüttesek okoztak, melyeken gombásodási foltok jelentek meg. Ezek a fertőzött állományrészek a rendezés előtt papírrestaurátori laboratóriumba kerültek, ahol gondos fertőtlenítésen estek át.

Az értékesebb köteteket, különösen az egyház tulajdonában maradt 18-19. századi anyakönyveket, amelyek a legkutatottabb forráscsoportot képezik, a 2004., 2013. és 2015. években, néhány NKÖM és Nemzeti Kulturális Alap (NKA) pályázati lehetőségnek

köszönhetően sikerült restauráltatni a gyulafehérvári papírrestaurátori laboratóriumban. Alvinc, Aranyosbánya, Barót, Bözödújfalva, Brassó, Csicsókeresztúr, Homoródkarácsonyfalva, Hosszúaszó, Kolozsmonostor, Máréfalva, Nagyg, Nagyalmágy, Nyárádköszvényes, Ósebeshely, Torockószentgyörgy, Szamosújvár – örmény, Székelybő, Székelyszentkirály, Szentkatolna, Topánfalva és Tövis plébániák matrikulái így újulhattak meg. 2006-ra befejeződött a széki 18. századi okmányok és az 1849-ben megkezdett plébániai krónika, a tekei plébánia kétkötetes historia domusa (1781–1939), a mezőerkedi protokollum (1729–1825) és a kapnikbányai historia domus (1803–1823) restaurálása. 2013-ban sikerült további 42 darab 1372–1744 között keletkezett eredeti oklevelet restauráltatni a Kolozsvári Gyűjtőlevéltár állományából, 10 eredeti oklevelet az 1625–1751 közötti időszakból, melyek a Székelyudvarhelyi és a Szamosújvári Gyűjtőlevéltárakból származnak, valamint egy udvarhelyi főesperesi vizitációs jegyzőkönyvet (1683–1702). Ugyanekkor lehetőség volt egy gyergyói főesperesi széki jegyzőkönyvnek (1749–1813), egy csomafalvi faluszéki jegyzőkönyvnek (1790–1811) és a szamosújvári örmény katolikusok tímár céhének alapító statútumának (1700) a restaurálására is. 2016-ban a kerelőszentpáli templom tornyából származó okmányt és egy 1758-ban kelt, nyárádselyei iratokból származó ereklyebizonyítványt restauráltak, melyek a Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltárban találhatóak. A restaurátori beavatkozásokat és az említett fertőtlenítést a NKÖM és az NKA kizárólagos pályázati támogatásai tették lehetővé. 2017 nyarán sikerült a Csíkszeredai Gyűjtőlevéltárban néhány sérültebb oklevelet is restauráltatni. Öt csíkszenttamási (1646–1698), egy csíkkozmási (1767) és egy csíkszentkirályi (1704) oklevél került ekkor stabilizált, hozzáférhető állapotba.

A saját fenntartású Könyvrestaurátor Műhely megalapításával 2018-tól egyre több levéltári anyag restaurálására nyílt lehetőség. Az anyakönyvek, a historia domusok, a 17. századi oklevelek, a 17–18. századi jegyzőkönyvek és egyéb levéltári ritkaságok mindig elsőbbségben részesülnek a munkálatok sorrendjét illetően. Köhalom, Szentkatolna, Kozmás, Csíkszentkirály, Kapnikbánya, Körösbánya, Kerelőszentpál, Fenyéd, Csíkszenttamás, Tekerőpatak,

Györgyfalva, Várfalva és Szováta anyakönyvei az elmúlt években lettek restaurálva. Csatószeg, Lövéte és a háromszéki főesperesség jegyzőkönyveit, valamint Székelyhodos, Székelykál iktatókönyveit, Csíksomlyó historia domusát, Altorja, Ozsdola és Gelence 17-18. századi okleveleit szintén az utóbbi fél évtized alatt restaurálták. Ugyanakkor számos, a 19. század végén és a 20. század elején készült, szakadozott papilak- és templomépítési tervrajzon végeztek restaurátori beavatkozást a szakemberek.

1.

A Gyulafehérvári Gyűjtőlevéltár (2003) (1604–2005, 140 ifm)

Ez a levéltár jelenleg a gyulafehérvári, a hunyadi, a szeben-fogarasi és az erzsébetvárosi főesperesi kerületek iratanyagait foglalja magába, melyek az Érseki és a Főkapitalani Levéltár egyik raktárterében kaptak helyet.

A gyulafehérvári főesperesi kerület az erdélyi egyházmegye első főesperesi kerülete, melynek alapítása a püspökség alapítását (1009) követte. Az 1332–1337 között összeállított pápai tizedjegyzékben az említett tizenhárom főesperesség között elsőként szerepel. A fejedelemség idején a püspökség szünetelésével (1556–1715) ez a főesperesség is megszűnt, és csak a katolikus restauráció korszakában – ferences misszióknak köszönhetően – állították vissza. 1766-ban a következő plébániák alkották: Abrudbánya, Alvinc, Borbánd, Csertés-Hondol, Gyulafehérvár, Nagyág, Nagyenyed, Szerdahely, Szászsebes, Szászváros, Királybánya(toplica), Tövis, Verespatak, Vízakna és Zalatna. Az 1846-os sematizmusban 20 plébániával jegyezték fel: Abrudbánya, Alvinc, Aranyosbánya (Offenbánya), Boica, Borbánd, Csertés-Hondol, Drassó, Gyulafehérvár, Kőrösbánya, Magyarigen, Nagyág, Nagyenyed, Nagyhalmág, Marosportus, Szászsebes, Topánfalva, Tövis, Túr,

*A nagyszebeni Agonia Christi
Társulat tagnyilvántartása
(1712-1783) – Montega és Cardona
grófjának címere*

*A nagyszebeni Agonia Christi
Társulat tagnyilvántartása
(1712-1783) – címlap a Hétfájdalmú
Szűz ábrázolásával*

Verespatak és Zalatna. Az 1848–1849. évi szabadságharcot követően, Kovács Miklós püspök 1850-ben a gyulafehérvári főesperességet két külön kerületre választotta szét, a hegyaljai (Alba Campestris) és a bányavidéki (Alba Montanus) kerületekre. Száz év elteltével, 1950-ben a két főesperesi kerületet újra egyesítették a gyulafehérvári főesperesség név alatt.

A hunyadi főesperesség már a tatárjárás előtt létezett, de első írásos említése csak a pápai tizedjegyzék korából maradt fenn, amikor tíz plébániával említik. Beke Antal örkanonok és káptalani levéltáros ezt a felsorolást még további négy plébániával bővítette. A 14. században Hunyad vármegyében a Maros és a Cserna folyók mentét, valamint a Sztrigy alsó folyását magyarok lakták. Buday János 28 plébániát sorol az 1241-1556 közötti hunyadi főesperességhez: Algyógy, Alkenyér, Arany, Bácsi, Bencenc, Brettye,

A zalatnai plébánia keresztelési
anyakönyve (1722-1776)

A kolozsmonostori plébánia anya-
könyve (Erdély legrégebbi katolikus
anyakönyve) (1665-1699)

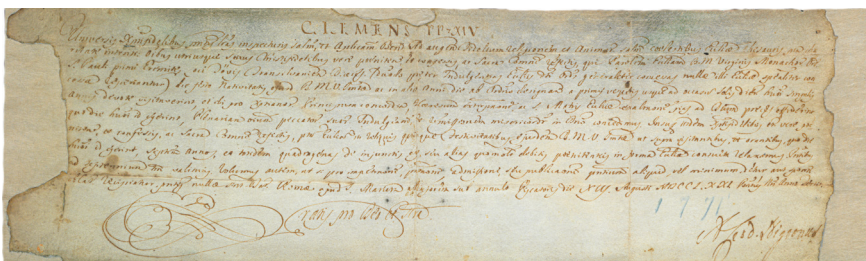
Berény, Bózs, Déva, Felkenyér, Folt, Hátszeg, Vajdahunyd, Marosillye, Kásztó, Kéménd, Őraljaboldogfalva, Perkász, Pestes, Rápolt, Rákosd, Romosz, Solymos, Szarkafalva, Szászváros, Szentandrás, Szilvás és Tordos. A püspökség szünetelése alatt (1556-1715) ebben a térségben is nagy teret hódított a protestantizmus, a főesperesi kerület (vármegye) plébániáinak egy része evangélikus, másik része református lett. Ezt követően 1691-ben az első plébánia Hátszegen kelt életre, amit a ferences szerzetesek által kezdeményezett és irányított Vajdahunyd (1721), Déva (1723) és Szászváros (1731) követett. Ekkor még e négy plébánia a gyulafehérvári főesperességhez tartozott. Szükségessé vált plébániák alapítása a közigazgatási szempontból jelentősebb gócpontokon, például Marosillyén (1747) és Dobrán (1776). A 18. század végén, a bányáipar fejlődésével a kincstár is több plébániát létesített. A vasbányászat fellendülésének köszönhető Ósebeshely (1730), Gyalár (1783), Kudzsir (1788) és Királybánya (1789) plébániáinak

alapítása. 1795-ben visszaállították a középkori hunyadi főesperességet Hátszeg székhellyel.

A hunyadi főesperesi kerület a 19. század második felében, a Zsil-völgyi kőszénbányászat fellendülésével és az 1871-ben megnyitott Piski–Petrozsény közötti vasútvonalnak köszönhetően újabb plébániákkal bővült. Sorban jöttek létre Petrozsény (1871), Piskitelep (1886), Lupény (1894), Vulkán (1906) és Lónyaitelep (1912) plébániái. Ezek a plébániák ipari telepeken létesültek, így a lelkipásztori feladat is másabb jelleget öltött.

A 20. század második felében a hunyadi és a gyulafehérvári főesperességnek egy főesperese volt, aki Gyulafehérváron székelte. 2008 februárjától a két kerület főesperességi központja a petrozsényi plébániára került, majd 2013 augusztusától napjainkig, az új főesperes kinevezésével, a gyulafehérvári főesperesi központ ismét Gyulafehérvár.

A gyűjtőlevéltár az érseki palota déli szárnyának földszinti helyiségeiben található, a püspöki és káptalani levéltárral egy helyen, két külön teremben. 2003 szeptembere és 2004 januárja között került ide a gyulafehérvári és a hunyadi kerületek egyházközségeinek levéltári anyaga. Ezek az egyházközségek a következők: Abrudbánya, Alvinc, Aranyosbánya (Offenbánya), Balázsfalva, Borbánd, Drassó, Gyulafehérvár, Magyarigen, Marosportus, Nagyenyed, Ósebeshely, Péterfalva, Szászsebes, Topánfalva, Torockószentgyörgy, Tövis, Tűr, Verespatak, Zalatna, Aninósza, Csértés-Hondol, Brád, Boica, Csernakeresztúr, Hátszeg, Királybánya(toplica), Kőrösbánya, Kristyor-Gurabárza, Kudzsir, Lónyaitelep, Lupény, Nagyág, Nagyhalmágy, Petrilla, Petrozsény, Piskitelep, Pusztakalán, Szászváros, Sztrigyszentgyörgy, Vajdahunyd és Vulkán. Továbbá itt találhatóak Erzsébetváros, Hosszúaszó, Kiskapus, Medgyes és Mikeszásza egyházközségek, valamint Almakerék és Somogyom filiák levéltárai is az erzsébetvárosi főesperesi kerületből. Az 1762-es és az 1782-es sematizmus adatok szerint Almakerék, Erzsébetváros, Hosszúaszó, Kiskapus és Medgyes a küüllői főesperesi kerület részét képezték. 1826-ban már megjelent az erzsébetvárosi névvel illetett kerület, ahová a felsorolt települések tartoztak Hosszúaszó kivételével, amely továbbra is a

XIV. Kelemen pápa búcsúengedélye a tövisi templom részére (1771. augusztus 13.)

küküllői főesperesség része volt. Az 1913-ban kiadott egyházmegei sematizmus szerint Hosszúaszó még a küküllői kerülethez tartozott. Az erzsébetvárosi főesperességnek a szeben-fogarasi főesperesi kerülettel való egyesítése a 20. század második felében történt, amelyet a vidék szórványosodása idézett elő.

A szeben-fogarasi főesperesség plébániái levéltárai 2022–2024 között kerültek begyűjtésre. Ebben az időszakban szállították ide és rendezték Bólya, Nagysink, Nagyszeben-belváros, Orlát, Szentágota, Szerdahely és Vízakna szórványegyházközségek levéltárait, valamint a szeben-fogarasi főesperesség iratait.

1768-ban Kőhalom, Nagysink és Porumbák a fogarasi kerülethez tartoztak. A szebeni kerületet 1782-ben Kőhalom, Nagysink, Nagyszeben, Porumbák, Szerdahely és Vízakna plébániái képezték. 1826-ban a szebeni dékánság és a fogarasi főesperesség egyesült egyházigazgatási területként szerepelnek, az összevont területi státusz mindmáig fennáll.

Ezekben a kerületekben a szerzetesek által vezetett plébániák többségénél épségben vagy töredékben fennmaradt rendi irathagyatékok is megőrződtek, melyek a plébániái ügyviteli iratokkal együtt, egységesen lettek begyűjtve és rendezve. A szerzetesi irategyüttesek leválasztása az egyházközségeiktől 2020-ban történt meg. Ekkor átadásra kerültek a rendet érintő iratok, amelyek ma az Erdélyi Ferences Levéltárban találhatók Kolozsváron. Az átadást megelőzően minden egyes iratanyagról digitális másolat készült, így ez a forrásrész több helyszínen is kutatható. A következő plébániákat adminisztrálták ferencesek (stefaniták,

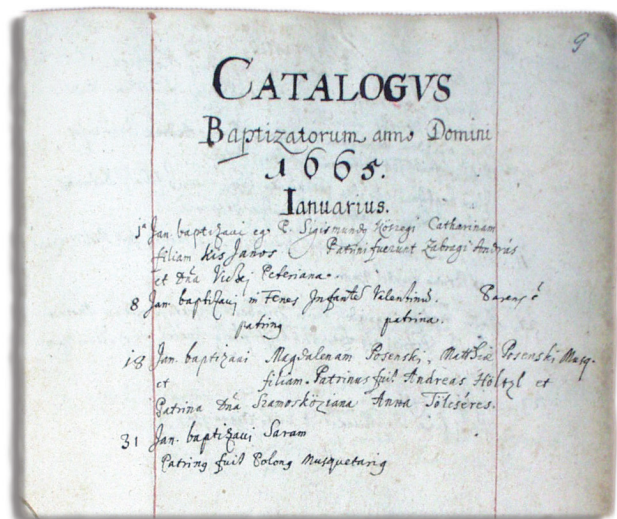
bulgariták, kapisztránusok): Abrudbánya, Alvinc, Aranyosbánya, Boica, Csértés-Hondol, Fogaras, Hátszeg, Kőrösbánya, Kudzsir, Nagyg, Nagyhalmág, Ósebeshely, Petrozsény, Medgyes, Topánfalva, Torockószentgyörgy, Szamosújvár, Szék, Szászsebes (jelenleg is), Szászváros (jelenleg is), Vajdahunyad (jelenleg is), Verespatak, Zalatna. Az említett helyek közül az alvinci (bulgariták), a szászsebesi és a szászvárosi plébániák archívumaiban maradt fenn nagyobb mennyiségű Ferenc-rendi levéltári anyag. A többi említett plébániánál az egykori szerzetesi adminisztrációt az okmányokon fennmaradt láttamozó nevek tanúsítják. A minoriták levéltára úgyszintén viszonylag épségben, terjedelmes mennyiségben és jó állapotban maradt fenn Nagyenyeden. A pálosok szűk évszázadnyi jelenléte Tövisen (1701-1786) nyomot hagyott a plébánia írásos emlékeiben is, mely az egyházközségi iratok említett időszakában észlelhető.

A gyűjtőlevéltár ismertetője a 2009. év végén jelent meg.

Cím: 510010 Gyulafehérvár (Alba Iulia), Márton Áron tér 2.

E-mail: leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: hétfő-péntek, 8.30-16.00

A kolozsmonostori plébánia anyakönyve (1665-1699)

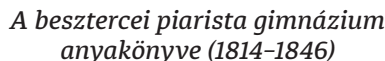
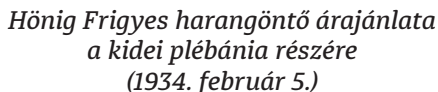
2.

A Szamosújvári Gyűjtőlevéltár (2005) (/1490/ 1699–2002, 45 ifm)

Szamosújváron 2005-ben alakult gyűjtőlevéltár a belső-szolnoki főesperesi kerület Szamosújvárhoz közelebb eső plébániái részére. Fél évvel korábban, 2004 novemberében Besztercén is létrejött egy gyűjtőközpont, ahová a belső-szolnoki főesperesi kerület központi hivatalához közelebb eső plébániákról kerültek a történeti iratok. Mindkét székhelyen kisméretű levéltár jött létre, ezért célszerű volt a két gyűjtemény egyesítése, amelyre 2009. szeptember 7-én került sor az addig Besztercén található iratanyag Szamosújvárra való átszállításával. Jelenleg tehát a Szamosújvári Gyűjtőlevéltárban a belső-szolnoki főesperességi iratok mellett a következő egyházközségek levéltárai találhatók: Alsókapnik, Apanagyfalu, Beszterce, Bethlen, Bonchida, Csicsókeresztúr, Dés, Désakna, Erzsébetbánya, Kapnikbánya, Kide, Kohóvölgy, Magyarláros, Magyarszarvaskend, Mezőerked, Oláhláros, Óradna, Naszód, Radnalajosfalva, Retteg, Szék, Teke, Tökés és Vice.

A solnoki főesperesi kerület szerepel a pápai tizedjegyzékben (1332–1337), egyházközségeinek alapítása az egyházmegye körvonalazódásával egy időben történt. Területét több nemzet népesíti be ma is (magyarok, románok, szászok, örmények stb.), de bányásztelepülései ennél sokkal összetettebb népességi és nemzetiségi képet mutatnak, ugyanis a 18–19. században Felső-Magyarország bányavidékéről, de a német és szláv nyelvterületről is számos bányaszakértő telepedett meg az Északkeleti-Kárpátok és a Keleti-Kárpátok bányavidékein.

A vallásreform idején, a 16. században több plébániája a lutheránus vagy a református felekezethez csatlakozott. A kerület belső-szolnoki elnevezés alatt az 1761. és az 1762. évi egyházmegyei sematizmusban tűnik fel a következő plébániákkal: Csicsókeresztúr, Kapnikbánya, Dés, Beszterce, Szamosújvár és Bálványosváralja.

A belső-szolnoki főesperesi kerületet 1846-ban 14 plébánia alkotta: Szamosújvár (külön örmény és latin rítusú plébániákkal), Bálványosváralja, Beszterce, Csicsókeresztúr, Dés, Désakna, Kapnikbánya, Alsó-Kapnik, Magyarláros, Naszód, Oláhláros, Oláhlárosbánya (Erzsébetbánya) és Óradna. A szamosújvári örmény plébános volt egyben a főesperes is.

*Liber Matrimoniorum
Districtus Militaris
Vallis Rodnensis*

Locus.	Inuentio	Contrahentes	Copulans	Iustus.
Anno 1765 12. Janu. Nihil.	Dora d. d. 1765 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.
Anno 1766 22. Janu. J. d. d.	Dora d. d. 1766 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.
Anno 1767 30. Janu. J. d. d.	Dora d. d. 1767 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.
Anno 1768 14. Octob. Nihil.	Dora d. d. 1768 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.
Anno 1769 10. Janu. J. d. d.	Dora d. d. 1769 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.
Anno 1770 10. Janu. J. d. d.	Dora d. d. 1770 Nihil.	Copulans Nihil.	Copulans Nihil.	Iustus. Nihil.

A Radna-völgyi katonai terület
lélekösszeírása (1765) – részlet
a naszódi anyakönyvből

Liber I Matricula

Baptisatorum: Anno 1733-1820 P. 1-23
Baptisati e mixta conjugum ante: P. 1-23
Copulatum: Anno 1743-1820 P. 1-23
Defunctorum: Anno 1743-1820 P. 1-23
Confermatum: Anno 1743-1820 P. 1-23
Conversos: Anno 1743-1820 P. 1-23
Per obitum: P. 1-23
Dedicatorum: Anno 1743-1820 P. 1-23
Sz. Levegy: Anno 1743-1820 P. 1-23

A csicsókeresztúri plébánia
anyakönyve (1733-1864)

A 19. század második felében a főesperesi kerület Apanagyalu plébániájával bővült (1866), majd miután Széket a kolozs-dobokai főesperességből idecsatolták, már 16 egyházközség alkotta. A belső-szolnoki főesperesi kerület jelenleg 15 plébániából áll.

A levéltár a szamosújvári volt ferences kolostortemplom (jelenleg római katolikus plébániatemplom) erre a célra kialakított egykori oratóriumában – dexion polcokon, savmentes levéltári dobozokban – található. A plébániai levéltári anyagok begyűjtése 2004 novemberében és 2005 tavaszán zajlott. A levéltári anyag rendszerezése több szakaszban történt: 2004 novemberében, 2005 júliusában és 2009 szeptemberében.

A belső-szolnoki kerület egyes plébániáit bizonyos időszakokban szintén szerzetesrendek (piaristák: Beszterce; ferencesek: Dés, Désakna, Szamosújvár, Szék) adminisztrálták. A ferences rendi iratokat 2020-ban adták át az Erdélyi Ferences Levéltárnak.

A gyűjtőlevéltárat 2022-ben költöztették át a jelenlegi modernizált raktárakba, és egy gyűjtőkönyvtár-helyiséggel is bővült, amely kutatószobaként szolgál.

Cím: 405300 Szamosújvár (Gherla), Mihai Viteazu u. 9.
E-mail: leveltar@romkat.ro
Nyitvatartás: előzetes bejelentkezéssel, 8.30-16.00

45

3.

A Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltár (2005)

(/1614/ 1678–2006, 130 ifm)

Ez a gyűjtőlevéltár eredetileg a sepsi–barcasági főesperesi kerület iratanyagainak befogadására alakult meg Sepsiszentgyörgyön, a Szent Gellért-plébánia kántori lakásának egyik helyiségében. A Krisztus Király-plébánia udvarán 2021-re felépült az új levéltár, ahová átköltöztették ezt a levéltárat, és a kézdi–orbai főesperesi kerület egyházközségeinek az ekkor begyűjtött iratanyagait is itt helyezték el. A plébániai levéltári anyagok tehát három gyűjtőkörűt alkalmával kerültek be a sepsiszentgyörgyi gyűjtőközpontba. Először 2005 szeptemberében gyűjtöttek össze mintegy 35 ifm mennyiségű levéltári anyagot a sepsi–barcasági főesperesség plébániáiról, és ugyanez év novemberében rendezték, majd a gyűjtést 2010 őszén újból megismételték, és 2021–2022 között a kézdi–orbai főesperesség területén folytatódott a levéltárak összegyűjtése. Ebben a gyűjtőlevéltárban találhatók Alsócernáton, Altorja, Barót, Bereck, Brassó, Esztelnek, Futásfalva, Gelence, Illyefalva, Imecsfalva, Kézdiálmás, Kézdimartonos, Kézdisárfalva, Kézdiszárzapatok, Kézdiszentkereszt, Kézdiszentlélek, Kézdivásárhely, Kovászna, Kőhalom, Lemhény, Miklósvár, Mikóújfalú, Nyújtód, Ozsdola, Sepsibükszád, Sepsikőröspatak, Sepsiszentgyörgy, Szentivánlaborfalva, Szentkatolna, Türkös, Uzon, Zabola, Zágón és Zernyest plébániák, valamint Alsórákos, Alsótömös, Árkos, Barcarozsnyó, Béla falva, Bodola, Dálnok, Gidófalva, Haraly, Hatolyka, Hídvég, Hilib, Kézdimartonfalva, Köpec, Lisznyó, Márkosfalva, Nagybacon, Nagymoha, Petőfalva, Tamásfalva és Tatrang filiák levéltárai.

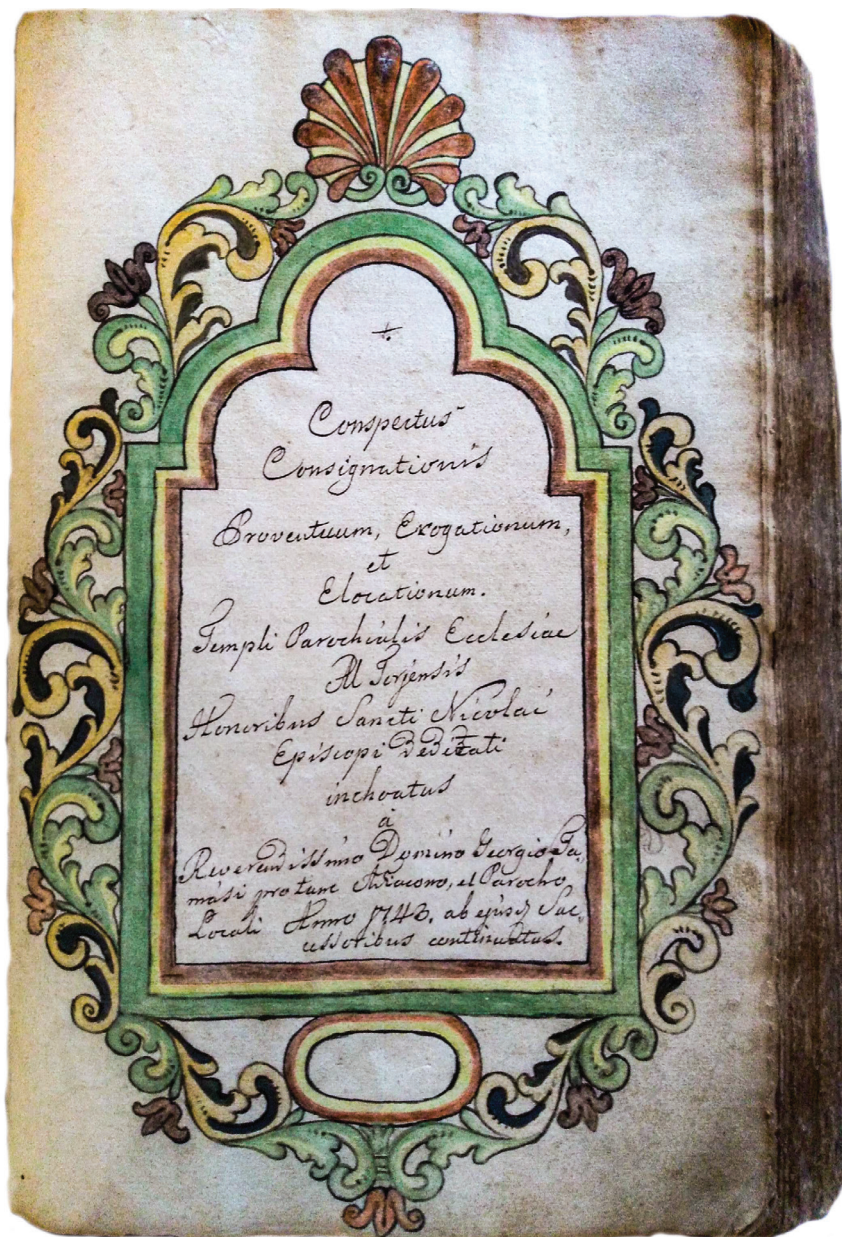
A térséggel kapcsolatban megemlíthető, hogy Brassó és Nagyszeben szászföldi központi településekként királyi kiváltságos területnek számítottak a középkorban. Dékánság elnevezés alatt működtek, nem tartoztak az erdélyi püspökséghez, missziós területnek számítottak. A katolikus restaurációt követően, az

A Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltár kutatóterme a régi könyvekkel

1761-1762-es plébánia-összeírásokban már szerepelnek. 1766-ban dékánság (*decanatus*) név alatt tűnnek fel Brassó és Nagyszeben központokkal, és ugyanitt főesperességeként szerepel Miklósvár is. A középkori brassói és szebeni dékánság területét Mária Terézia csatolta az erdélyi püspökséghez, korábbi megnevezésüket (dékánság) főesperességre cserélte. Az 1761-es egyházmegyei szematizmusban a jelenlegi sepsi–barcasági főesperesség plébániáiból Barót, Illyefalva, Miklósvár, Szentivánlaborfalva és Türkös a háromszéki főesperesi kerülethez tartozott.

Az egyházmegye ezen egyházi adminisztrációs területe a 18-19. században a Barcasági Dékánság és a (Sepsi)–Miklósvári Főesperesség (*Decanatus Barcensis et Archidiaconatus Sepsi atque Miklósvár*) név alatt működött. A sepsi–barcasági főesperesség elnevezés a 20. század közepén alakult ki a két történeti földrajzi elnevezés összekötésével. A kerület főesperességi központja a katolikus megújódást követően Brassóban volt. Ez a főesperesség 1782-ben nyolc plébániából állt: Brassó, Barót, Miklósvár, Fogaras,

Az altorjai plébánia számadáskönyve (1743–1828) és megyegyűlési jegyzőkönyve (1837–1874)

Türkös, Bodza, Tömös és Töröcsvár. Az 1846. évi sematizmusban 13 plébániával jegyzik, mely felépítés 1882-ben is megmaradt. Ezek a következők: Barót, Bodza, Brassó, Hídvég, Felsőtömös, Illyefalva, Sepsikőröspatak, Miklósvár, Mikóújfalva, Sepsiszentgyörgy, Szentivánlaborfalva, Töröcsvár és Türkös. A főesperesség nevét 2023-ban Kovászna-brassói főesperességre nevezték át. Ekkor került ebbe a kerületbe Fogaras plébániája.

A sepsi-barcasági főesperesség központját 2005-ben költöztették át Sepsiszentgyörgyre, ahol mindmáig található. A sepsi-barcasági főesperességet jelenleg 19 plébánia alkotja. Ezek közül Sepsiszentgyörgyön négy plébánia a 20. század végén alakult.

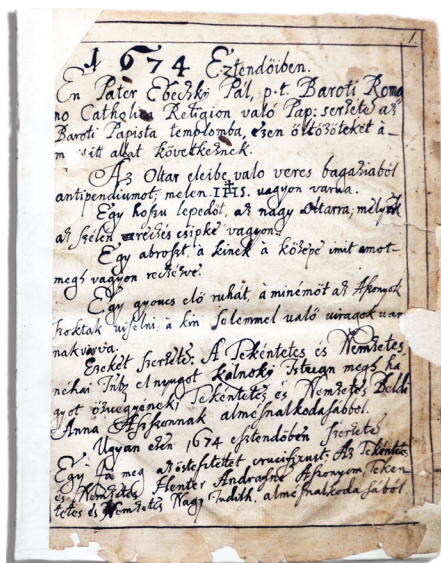
A két főesperesség 1762-ben egy kerületet alkotott, háromszéki főesperesség név alatt. A következő plébániák tartoztak ide: Polyán, Esztelnek, Altorja, Gelence, Ozsdola, Lemhény, Szentlélek, Bereck, Kanta, Szárazpatak, Nyújtód, Szentkatolna, Imecsfalva, Szentiván, Futásfalva, Türkös, Illyefalva, Barót és Miklósvár. Az 1768-as évi sematizmus szerint Kőhalom a fogarasi kerülethez, míg Barót és Miklósvár a miklósvári kerülethez tartozott. A kézdi-orbai főesperesség 1882-ben 18 egyházközségből állt, míg napjainkban 26 egyházközség alkotja.

A Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltárban vegyes felekezetű települések katolikus egyházközségeinek archívumai és régi könyvei találhatóak. Sajnálatos módon néhány ebbe a kerületbe tartozó, mára megszűnt történelmi plébánia (Bodza, Felsőtömös, Hídvég) iratanyagáról nincsenek adataink, a 2005., 2010. és 2021. évi gyűjtések folyamán nem kerültek elő. Kivételt képez a töröcsvári plébánia iratanyaga, melynek töredéke a szomszédos Zernyest plébánián őrződött meg. Hiány tapasztalható azon plébániák esetében is, melyeket korábban szerzetesrendek adminisztráltak. Így Illyefalva (pálosok) és Kőhalom (ferencesek) esetében csak levéltártöredékek maradtak fenn (kötetek: püspöki rendeletek protokollumai és egyéb gazdasági naplók) a helyszínen (falba épített levéltári szekrényben és templomtoronyban), ügyviteli levelezést egyik plébánián sem őriztek.

A 2021-ben épült új gyűjtőlevéltár egy levéltári raktárhelyiséget és egy kutatóteremnek berendezett könyvtártermet foglal magába. Itt leltek otthonra a háromszéki plébániák történeti

Egy peres földterület határának tisztázása kapcsán írt magyar nyelvű levél (Altorja, 1632. június 1.)

A baróti plébánia levéltára (begyűjtés előtt – 2005)

A berecki plébánia anyakönyve (1706-1769)

könyvkollekciói, a gyűjtőkönyvtárban mintegy 5000 régi könyv található. A régi könyvgyűjtemények közül a kézdisárfalvi-kézdizászfalvi plébánia könyvtára érdemel különösebb említést, mivel magába foglalja a háromszéki papság teljes történeti könyvtárát, valamint az illyefalvi plébánia könyvgyűjteménye, amely az itt szolgált pálos szerzetesek régi könyvrökségét is tartalmazza. A pálosok könyvtáráról katalógus is jelent meg 2013-ban. A gyűjtőkönyvtárban összesen két ősnymtatványt őriznek.

A levéltár ismertetője 2009 végén jelent meg.

Cím: 520019 Sepsiszentgyörgy, Gyár u. 16.

E-mail: penzilo@gmail.com, leveltar@romkat.ro

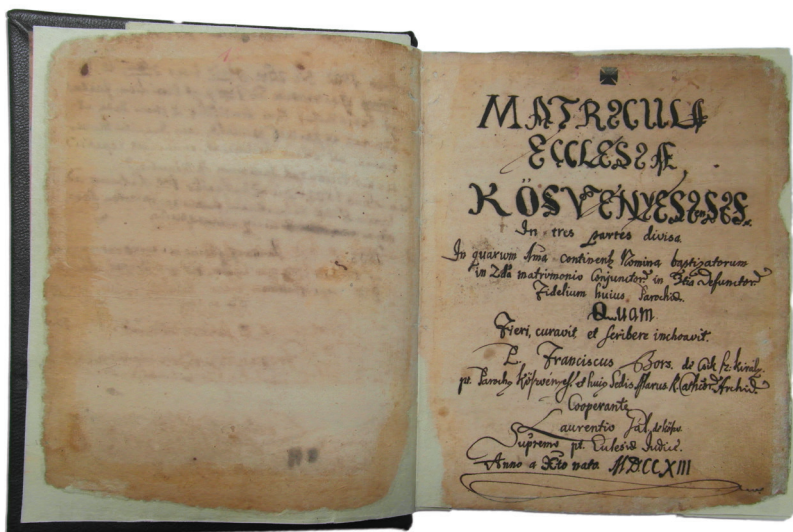
Nyitvatartás: előzetes bejelentkezéssel, 8.30–16.00

4.

A Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltár (2005)

(/1619/ 1702–2015, 90 ifm)

Ez a gyűjtőközpont a marosi és a küküllői kerületek egyházközségi levéltárai számára jött létre a marosvásárhelyi Keresztelő Szent János-plébánia (főesperesi hivatal) templomának északi oratóriumában és a Deus Providebit ház egyik helyiségében. Marosvásárhelyen a szervezett iratbegyűjtés 2005-ben kezdődött és 2006 őszéig tartott. A gyűjtőközpont anyagát jelenleg a marosi és a küküllői főesperességi levéltárak, valamint a következő plébániák és filiák irategyüttese alkották: Ákosfalva, Backamadaras, Bátos, Bede, Ehed, Erdőcsinád, Görgényszentimre, Görgényüvegcsúr, Iszló, Jobbágyfalva, Jobbágytelke, Kisillye, Lőrincfalva, Magyarpéterlaka, Marosjára, Maroskeresztúr, Marosvásárhely Keresztelő Szent János-plébánia, Marosvásárhely Szent Imre-plébánia (ferences anyag), Marosszentgyörgy, Mezőbánd, Mezősámsond, Mikháza,

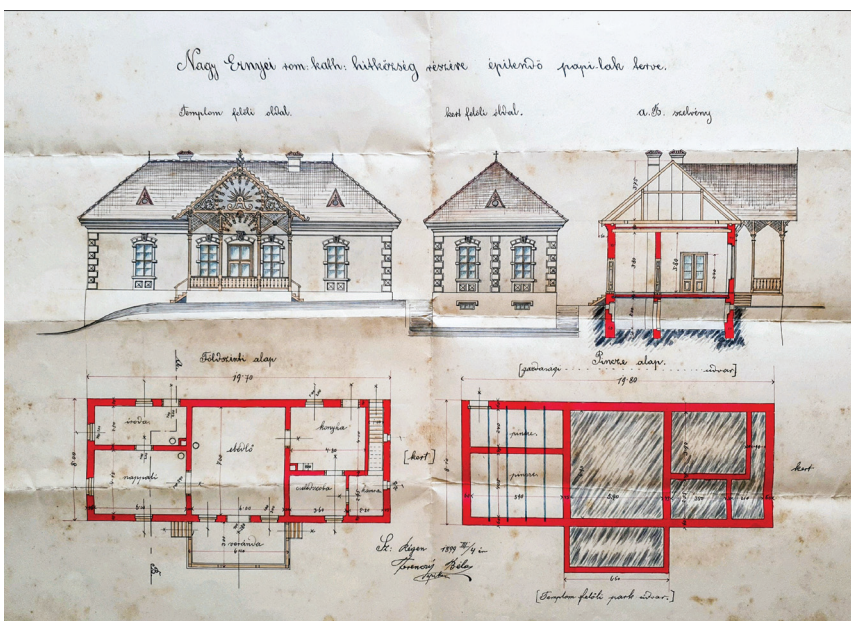

A nyárádköszvényesi plébánia anyakönyve (1710–1795)

Nagyernye, Nyárádgálfalva, Nyárádköszvényes, Nyáradremete, Nyárádselye, Nyárádszentanna, Nyárádszereda, Nyárádtő, Sáromberke, Szászrégen, Székelybő, Székelyhodos, Székelykál, Székes, Szentháromság, Vajola, Abosfalva, Ádámos, Bordos, Búzásbenyő, Csőb, Dicsőszentmárton, Egrestő, Gyulakuta, Kelementelke, Kerelőszentpál, Kóródszentmárton, Kutyfalva, Küküllővár, Magyarhidegkút, Magyarzsákod, Marosbogát, Marosugra, Mikefalva, Radnót, Székelyszállás, Székelyvécke, Szentdemeter és Szőkefalva.

Az 1761-es egyházmegyei összeírás a küküllői főesperesi kerületben hét plébániát említ (Abosfalva, Erzsébetváros, Kerelőszentpál, Küküllővár, Medgyes, Segesvár, Szőkefalva), a marosiban kilencet (Marosszentgyörgy, Marosvásárhely, Nagyernye, Nyárádköszvényes, Sámsond, Székelyhodos, Székelykál, Szentháromság, Szováta).

Az egyházmegye második nyomtatott sematizmusa (1782) 12 plébániát sorol a küküllői kerülethez (Abosfalva, Almakerék, Egrestő, Erzsébetváros, Hosszúaszó, Küküllővár, Kiskapus, Medgyes, Radnót, Segesvár, Kerelőszentpál és Szőkefalva), míg a maroshihoz 15 egyházközséget (Jobbágytelke, Makfalva, Marosszentgyörgy,

A nagyernyei papi lak építési tervrajza (1899)

A székelyvécei templom orgonaterve (20. század eleje)

Marosvásárhely, Nagyernye, Náznánfalva, Nyárádköszvényes, Nyárádtő, Sámsond, Szászrégen, Szentháromság, Szováta, Székelybő, Székelyhodos és Székelykál). 1882-ben a küüllői kerületben 10 plébánia működött, a marosiban pedig 20. 2000-ben a küüllői főesperesi kerület 11 egyházközséget, a marosi 28-at foglalt magába. Ez utóbbi felépítés mindmáig érvényben van, azonban a térség vegyes felekezeti összetétele miatt a legtöbb plébániához kisebb filiák is tartoznak. A gyűjtőlevéltár anyagát a marosi és a küüllői főesperességi hivatalok levéltárai mellett 36 plébánia és 28 filia irategyüttese alkotja.

A gyűjtőlevéltár mellett a templom oratóriumában és karzatán gyűjtőkönyvtár, illetve egy egyházművészeti gyűjtemény is megszervezésre került. A könyvtárban egy ősnymtatvány is található.

A Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltár középszintű segédlete a Székelyudvarhelyi Gyűjtőközpont repertóriumával egy kötetben került kiadásra 2015-ben.

Cím: 540053 Marosvásárhely (Târgu Mureș), Rózsák tere 61.

E-mail: kisanna2004@yahoo.co.uk, leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: előzetes bejelentkezéssel, 8.30–16.00

5.

A Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár (2007)

(/1276/ 1637–2015, 120 ifm)

Székelyföldön elsőként Gyergyószentmiklóson jött létre gyűjtőlevéltár a gyergyói főesperesség plébániái részére 2007-ben, és azóta is a Szent Miklós-plébánia (főesperesi hivatal) udvarán lévő kápláni épület földszinti helyiségeiben működik.

A gyergyói esperesség a reformációt követő időszakban alakult ki. A középkori gyergyószéki plébániák 1276–1545 között

A Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár kutatószobája

a telegdi főesperességhez tartoztak. A pápai tizedjegyzékben (1332-1337) három plébános (bejegyzése) szerepel Gyergyószékben: ezek feltételezhetően Gyergyószentmiklós, Gyergyóalfalu és Szárhegy plébánosai voltak. 1478-ból ismeretes egy Benedek nevű gyergyószentmiklósi pap, aki alesperes volt. 1592-től Csík, Gyergyó- és Kászonszék egy főesperességet alkotott, három /al/esperességgel, egészen a katolikus megújulás korszakáig.

Francesco Leone da Modica ferences szerzetes jelentésében, amelyet a Hitterjesztés Szent Kongregációjához küldött 1638-ban, a gyergyószéki plébániák a háromszéki főesperességhez tartoztak. Ez az okmány öt plébániát említ: Gyergyószentmiklós (plébánosa ekkor Ferenczi György esperes), Szárhegy, Újfalu, Alfalu és (különös módon) Koronka. Ez utóbbi település Marosszékből található, a jelentés szerzőjének elírása vagy téves helyismerete miatt kerülhetett ebbe a felsorolásba.

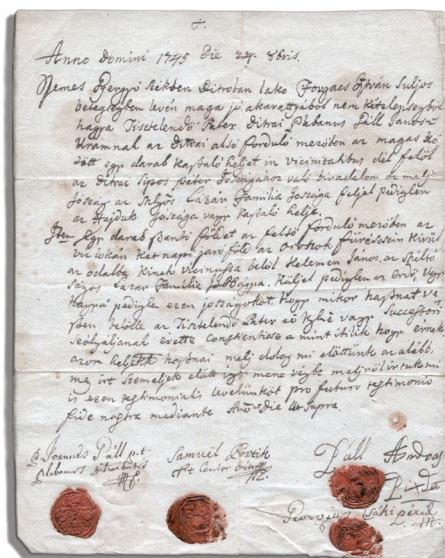
1665-ben Giulio Spinola bécsi nuncius hasonló jelentése Gyergyófiókszékből öt plébániát említ: Szárhegyet, Alfalut, Újfalut,

Szentmiklóst és Ditrót (*Gitro*). Ugyanitt megjegyzi, hogy ezek nagy plébániák, és több faluban fiókegyházközségük van.

Damokos Kázmér erdélyi apostoli vikárius székelyföldi vizitációs jelentésében, amelyet 1668-ban a Kongregációhoz terjesztett fel, Gyergyószékben négy anyaplébániát sorol fel: Gyergyószentmiklóst két filiával (Tekerőpatak és Kilyénfalva), Szárhegyet szintén két leányegyházközséggel (Ditró és Remete), Alfalut Csomafalva filiával és Újfalut.

Az 1753-as, az 1761-es és az 1782-es egyházmegyei sematizmusok szerint a kerületet a következő plébániák alkották: Alfalu, Csomafalva, Ditró, Kilyénfalva, Remete, Gyergyószentmiklós, Szárhegy, Tekerőpatak, Újfalú. A gyergyószentmiklósi örmény plébánia 1782-ben külön örmény rítusú főesperesi kerületben szerepelt.

A gyergyói főesperesi kerületet 1846-ban 11 plébánia alkotta. 1870-ben a kerület Maroshévízzel bővült. 1882-ben 12 plébániája volt: Alfalu, Csomafalva, Ditró, Kilyénfalva, Remete, Szárhegy, Gyergyószentmiklós (külön örmény és latin szertartású plébániák), Tekerőpatak, Toplicza (Maroshévíz), Tölgyes és Újfalú.

Forgács István végrendelete (Ditró, 1745. október 24.)

A Gyergyói Római Katolikus Tanítóegyesület albuma (1896)

A Gyergyói Missale (1428)

A gyergyószentmiklósi szentszék peres ügyeinek végzési jegyzőkönyve (1750-1778)

A főesperesség a 20. században tovább bővült Borszék (1901), Gyergyóbékás (1913), Gyergyóhodos (1925), Gödemesterháza (1927), Orotva (1973) és Marosfő (1999) egyházközségekkel.

A kerület egy újabb plébániáját 2008-ban alapították Gyergyószentmiklóson Szent István tiszteletére, templomát ugyanez évben szentelték fel. A főesperesség legújabb plébániája szintén Gyergyószentmiklóson létesült 2017-ben, Felszegen, Szent József tiszteletére.

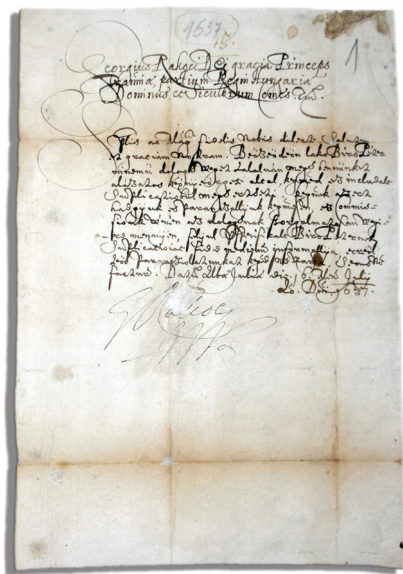
A gyergyói főesperesi kerületet jelenleg 22 plébánia alkotja. A főesperesség központja, rövidebb megszakításokkal, Gyergyószentmiklóson működött.

Gyergyószentmiklóstra 2006 decembere és 2007 januárja között kerültek be Borszék, Ditró, Gödemesterháza, Gyergyóalfalu, Gyergyóbékás, Gyergyóhodos, Gyergyóújfalu, Gyergyócsomafalva, Gyergyótölgyes, Háromkút, Kilyénfalva, Marosfő, Maroshévíz, Palotailva, Ratosnya, Tekerőpatak és Vasláb plébániai levéltárai.

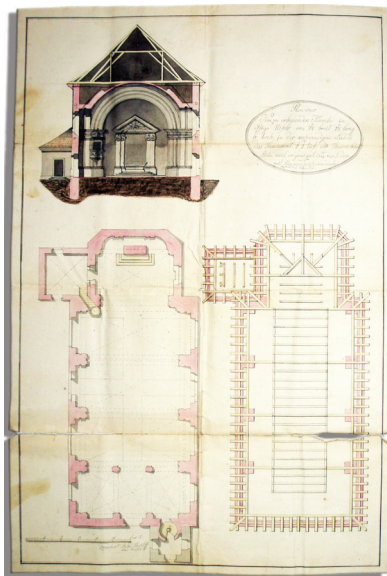
Ezek az irategyüttesek 2007 tavasza és ősze között kerültek hozzáférhető állapotba. Szárhegy levéltára 2009. szeptember elején került Gyergyószentmiklósr. A begyűjtött iratanyagok közül külön említést érdemel a Szárhegyről előkerült – nemrégiben restaurált – fejedelmi oklevél (1637), Gyergyóalfalu 17. századi iratgyűjteménye és az Egerből 2009-ben hazakerült anyakönyvei, továbbá Gyergyótölgyes eredeti anyakönyve (1811–1848), a gyergyócsomafalvi plébánia historia domusa (1697– 1830) és a többi plébánia újkori, 1715 előtti iratai.

A Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár 2009. december 3.–2010. január 10. között időszakos kiállítás keretében mutatta be értékeesebb okmányait a nagyközönségnek, ezáltal tisztelegvén a főegyházmegye ezeréves fennállása előtt is. Erre az alkalomra nyolc értékeesebb iratot is sikerült restauráltatni. A kiállított 48 levéltári tételről (okiratok, kötetek és tervrajzok) katalógus is készült.

A gyergyói levéltár 2012-ben új kutatóteremmel, 2015-ben pedig értékes, mintegy 2200 régi könyvpéldányból álló

I. Rákóczi György fejedelem válaszeleve a Bözödön lakó Bíró Péternek (1637. július 16.)

A gyergyóújfalvi templom tervrajza (1824)

Kánontábla (19. század második fele)

A Gyergyói Antifonále (15. század eleje)

gyűjtőkönyvtárral egészült ki. Itt őrzik az egyházmegye tulajdonában alig néhány példányban fennmaradt kódexek egyikét, az 1428-ban másolt Gyergyói Missalét, valamint sok más ritka nyomtatvány mellett egy 15. század elején készült antifonále-töredéket.

A Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltárban a kutatást a 2009-ben megjelent repertórium segíti.

Cím: 535500 Gyergyószentmiklós (Gheorgheni), Márton Áron u. 9.

E-mail: rita.bernad@romkat.ro, leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: csütörtök-péntek, 8.30-16.00

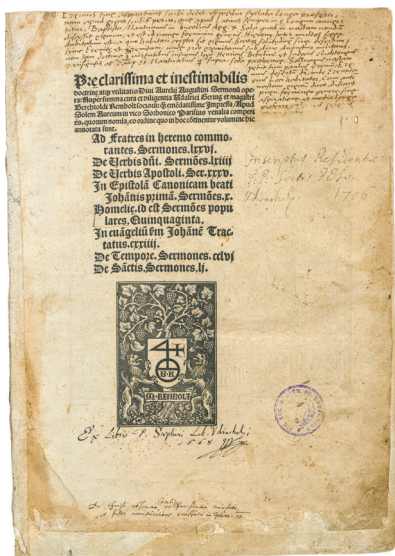
6.

A Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltár (2008)

(/1224/ 1625-2015, 100 ifm)

A székelyudvarhelyi főesperesi kerület egyházközségeinek archívumai részére Székelyudvarhelyen jött létre gyűjtőközpont a Szent Miklós-plébánia (főesperesi hivatal) tulajdonában lévő tanulmányi házban. A levéltár jelenleg a Márton Áron Ifjúsági Ház emeleti helyiségében működik. A levéltári anyag – az érseki gyűjtemény tárhelyeinek mintájára – itt is Dexion fémpolcokon, savmentes levéltári dobozokban található. Az iratbegyűjtés a székelyudvarhelyi központba 2008 júliusában kezdődött, melynek során Atyha, Bözödújfalú, Erdőszentgyörgy, Etéd, Farkaslaka, Fenyéd, Homoródkarácsonyfalva, Kápolnásfalu, Kadicsfalva, Korond, Küküllőkeményfalva, Lövéte, Máréfalva, Nyikómalomfalva, Oroszhegy, Parajd, Pálfalva, Szombatfalva, Szentegyházfalva, Székelykeresztúr, Székelyszentkirály, Székelyszentlélek, Székelylengyelfalva, Székelyszenttamás, Székelyvarság, Szováta, Vágás és Zetelaka egyházközségek levéltárai kerültek egységesen a gyűjtőlevéltárba. A begyűjtött irategyüttesek rendezése 2008 nyarán kezdődött és 2010-ben fejeződött be.

Történeti áttekintésként elmondható, hogy az udvarhelyi kerület 1761-ben 17 plébániából állt: Atyha, Bözödújfalú, Farkaslaka, Homoródkarácsonyfalva, Korond, Lövéte, Máréfalva,

Ősnyomtatvány a Székelyudvarhelyi
Gyűjtőlevéltárban (Szent Ágoston
beszédei. Párizs, 1499)

A székelyudvarhelyi
Mária Kongregáció jegyzőkönyve
(1736-1927)

Oroszhegy, Parajd, Szentdemeter, Székelyszentkirály, Székelyszentlélek, Székelyszenttamás, Székelyudvarhely, Székelyvécke, Vágás, Zetelaka. A kerület 1782-ben 24 plébániát foglalt magába: Atyha, Bözödújfalu, Etéd, Farkaslaka, Gyulakuta (Gyalakuta), Homoródkarácsonyfalva, Korond, Lengyelfalva, Máréfalva, Lövéte, Oroszhegy, Parajd, Sárpatok, Székelypálfalva, Székelyszentlélek, Székelyszentkirály, Székelyszenttamás, Székelykeresztúr (Sztáskeresztúr), Székelyudvarhely, Székelyvécke, Székelyzsombor (Szászzsombor), Vágás és Zetelaka. 1846-ra még hét plébániával bővült: Fenyéd (1815), Homoródremete (1784), Kadicsfalva (1802), Szentegyháza (Oláhfalva), Kápolnásfalva (Kápolnásoláhfalu) (1837), Szováta, valamint néhány évtizedig idetarozott Kőhalom is. A kerületet 1882-ben 26 plébánia alkotta. Jelenleg 34 plébániából áll.

A főesperesi kerület vegyes felekezetű jellege ellenére (vagy éppen annak köszönhetően) olyan fejedelemségkori oklevelekkel is büszkélkedik, mint Bethlen Gábor és I. Rákóczi György fejedelem oklevelei (1625, 1631) az atyhai plébánia levéltárából vagy

Brandenburgi Katalin oklevele 1630-ból, amely a vágási plébánia irataiból került elő. Mindhárom oklevél Gyulafehérváron kelt, tárgyük alapján pedig mindegyik felekezeti vitákat tisztáz a római katolikusok javára. Ezeket az okleveleket a gyulafehérvári Egyesülés Nemzeti Múzeuma papírrestaurátor szakemberei térítésmentesen restaurálták. Figyelemre méltó jelenségként említjük továbbá, hogy számos 18. századi anyakönyvet sikerült begyűjteni a székelyudvarhelyi raktárba (Bözödújfalú, Máréfalva, Székelyszentkirály, Szováta, Vágás), amelyek megmenekültek az 1950. évi államosítástól. Ezek közül Bözödújfalú és Székelyszentkirály három-három anyakönyvének, valamint Máréfalva legrégebbi anyakönyvi kötetének restaurálására sikerült pénzügyi támogatást szerezni pályázati úton. Ugyanekkor került restaurálásra a szintén ritkaságnak számító és tudományos hivatkozásokban igen gyakran használt főesperesi vizitációs jegyzőkönyv (1683–1702), amely a székelyudvarhelyi Szent Miklós-plébánián őrződött meg.

A székelyudvarhelyi Mária Kongregáció jegyzőkönyve (1736–1927) – Csatári Nagy János címere

A székelyudvarhelyi Mária Kongregáció jegyzőkönyve (1736–1927) – a Salbeck fivérek címere

Bethlen Gábor fejedelem oklevele az erdélyi unitárius szuperintendens részére, amelyben az atyhai római katolikusok és unitáriusok közti vitában a katolikusokat védelmezi (1625. március 15.)

I. Rákóczi György fejedelem oklevele az atyhai katolikus egyház védelmére (1631. június 21.)

A gyűjtés folyamán azonban szembesülnünk kellett az előtünk ismeretlen okok és körülmények révén elpusztult történelmi iratanyag hiányával is, olyan plébániák esetében, mint Parajd vagy Székelyszenttamás.

**Palka József üvegfestő levele
a kadiczfalvi plébánosnak
(1907. február 8.)**

**De bello belgico decades duae
(Frankfurt am Main, 1699) –
előzőklap**

**Misekönyv a székeljudvarhelyi könyvtár gyűjteményében
(1905) – ezüstveretes díszítésű bársony kötéstábla**

A szerzetesrendek tevékenysége az udvarhelyi kerületben is kimutatható. A jezsuiták 1649–1773 között vezették a székeljudvarhelyi Szent Miklós-plébániát, iratanyaguk (a plébánia hivatalos ügyvitele) főként a 18. századból maradt ránk. Etéd

katolikusait a minoriták gondozták, akik 1783-ban telepedtek meg itt, majd 1875-ben, a templom építését követően, a plébánia átkerült a világi papság irányítása alá. Etéd kis mennyiségű levéltári anyaga azonban csak a 19. század elejétől maradt fenn, a minorita rendi iratok nem különíthetők el benne egységesen.

A Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltár 42 levéltári fondból tevődik össze: egy főesperesség, 30 plébánia és 10 filia levéltára, valamint egy tematikus gyűjtemény – a különböző plébániák építési tervrazaiból kialakított tervtár.

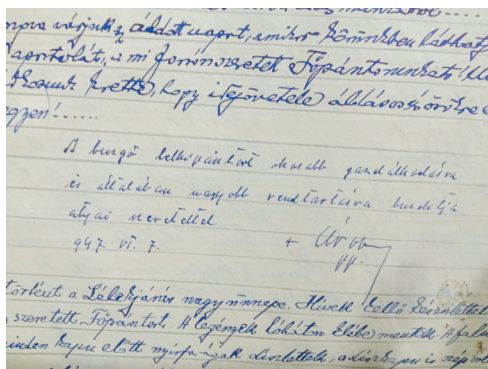
A levéltár szomszédságában 2021-ben magyar állami támogatásból gyűjtőkönyvtár létesült, ahová a környező települések katolikus egyházközségeinek régi könyvei kerültek be, korszerű szekrényekbe rendezve. A székelyudvarhelyi jezsuita rend könyvanyagával együtt, amely az állomány egyik legértékesebb gyűjteményét jelenti, a gyűjtőkönyvtárban jelen pillanatban megközelítőleg 5000 kötet kutatható. A kollekcióban számos 16. századi nyomtatvány és egy ősnymtatvány is található.

A Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltár repertóriumra 2015-ben jelent meg.

Cím: 535600 Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc), Baróti Szabó Dávid
u. 34.

E-mail: ibiger@freemail.hu, leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: előzetes bejelentkezéssel, 8.30-16.00

*A küköllőkeménfalvi historia domus
Márton Áron püspök bejegyzésével (1900–1963)*

7.
**A Szamosújvári Örmény Katolikus
Gyűjtőlevéltár (2010)**
(/1349/ 1693–2004, 50 ifm)

Az erdélyi örmények és egyházi szerveik

Az Erdély területére a 17. században történt tömeges betelepülésükkel az örmények magukkal hozták saját egyházszerkezetüket is, majd a katolikus egyházzal megkötött unió következtében egyházuk örmény rítusú római katolikus lett. Az uniált vallású örményeknek Oxendio Virziresco aladiai címzetes püspök személyében önálló apostoli vikáriusuk volt. Ez a vikariátus Oxendio Virziresco 1715. március 10-én bekövetkezett halálával megszűnt. 1741–1930 között a négy erdélyi örmény katolikus plébánia az erdélyi római katolikus egyházmegyéhez tartozott, akárcsak ma is. 1930. június 5-én a román konkordátummal létrehozták a Szamosújvári Örmény Katolikus Kormányzóságot. Ez az apostoli kormányzóság 1948-ban megszűnt, 1990-től egyházjogilag is újjáéledt, államilag viszont a négy örmény szertartású plébánia továbbra is a Gyulafehérvári Főegyházmegye keretében működik.

Az örmény katolikus plébániák a következő években jöttek létre: Szamosújvár 1700-ban, Erzsébetváros 1708-ban, Gyergyószentmiklós 1730-ban és Szépvíz 1785-ben.

Jakabfi János plébános doktori diplomája (1751. június 21.) – részlet

A szamosújvári Világosító Szent Gergelyről nevezett Árvaintézet jegyzőkönyve (1860-1877)

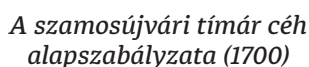
A gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébánia Nagyboldogasszony Társulatának alapítólevele (1712-1776) és a plébánia historia domusa (1931)

Az egységes örmény főesperesség 1740-től két részre oszlott, az erzsébetvárosi plébánosok mint a Gyergyószentmiklóson, Kézdivásárhelyen, Kantában, Szépvízen és Görgényszentimrén lakó székelyföldi örmény hívek „örmény főesperesei” külön felhatalmazást nyertek. Az erdélyi egyházmegye 1762-ben készült népesség-összeírásában két örmény rítusú főesperesi kerület szerepel: a szamosújvári egy plébániával (Szamosújvár) és az erzsébetvárosi két egyházközséggel (Erzsébetváros és Gyergyószentmiklós).

Az erdélyi örmény plébániák a nyomtatott egyházmegyei szematizmusok közül csak az 1782-es kiadásában szerepelnek két önálló főesperesi kerülettel: a szamosújvárival, amely egyetlen plébániából áll, és az erzsébetvárosival, amely ekkor három plébániából tevődött össze (Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Szépvíz).

Batthyány Ignác püspök 1786-ban megszüntette a két örmény főesperességet, és a latin főesperesi kerületekbe tagolta be őket.

A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség korábbi érseke, dr. Jakubinyi György, egyben örmény apostoli kormányzó is. Munkáját az örmény vikárius, a főegyházmegyében birituális engedéllyel rendelkező szamosújvári plébános, Msgr. Ft. Szakács Endre segíti.

*A szamosújvári örmény katolikus plébánia keresztelési anyakönyve
(1825–1856)*

*A szamosújvári örmény katolikus plébánia keresztelési anyakönyve
(1857) – a beodrai Karácsonyi család címere*

Az örmények a 19. század közepén végbement nyelvcsere következtében hivatali levelezéseikben is áttértek a magyar nyelv használatára, az örmény csupán a liturgia nyelveként élt tovább.

A levéltár kialakulása

A négy erdélyi örmény katolikus plébániának az apostoli kormányzás alá való tartozása külön gyűjtőlevéltár létrehozását tette indokolttá. Erre a célra Szamosújvár, az apostoli kormányzás székhelye bizonyult a legmegfelelőbbnek.

A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár kialakításának konkrét lépéseire 2010 augusztusában került sor.

A gyűjtőlevéltár jelenleg az Örmény Apostoli Kormányzóság székhelyén, a szamosújvári örmény katolikus plébániával egybeépített ingatlanban található. A levéltár felújításához a szamosújvári örmény katolikus plébánia a Szülőföld Alaptól nyert 2010 decemberében támogatást, amellyel utólagosan finanszírozni lehetett a munkálatok megelőlegezett költségeit. Az iratok korszerű tárolásához elengedhetetlenül fontos levéltári dobozok magyarországi levéltárak egyesületileg szervezett gyűjtéséből származnak, a stabil fémállványzatot pedig az Esztergomi Prímási Levéltártól kapta adományba az érsekség.

Ez a gyűjtőközpont fogja egybe a Gyulafehérvári Főegyház-megye négy örmény rítusú katolikus plébániája – Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Szépvíz – levéltári anyagát. Ugyanitt található a Romániai Örmény Apostoli Kormányzóság történeti iratanyaga is, amelynek nagy részét korábban is Szamosújváron, kisebb részét Gyergyószentmiklóson tartották – az éppen aktuális kormányzó működési helyének függvényében. A plébános és a kerületi főesperes személyének azonossága miatt két főesperesi kerület fondja is itt nyert elhelyezést: a belső-szolnokié, amely a szamosújvári örmény katolikus plébánia irataiban

Haynald Lajos püspök (1852–1864) ifjúkori portréja

lett elkülönítve, és az erzsébetvárosié, amely a helyi örmény rítusú plébánia fondjából lett leválasztva. Így tehát a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár összesen hét fondképző szerv anyagát őrzi és kezeli: az Örmény Apostoli Kormányzóságét, két főesperesi kerületét, valamint négy örmény katolikus plébániáét. Ezek a fondok, amint azt fondszámaik is mutatják, a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár főesperesi kerületek szerint alfabetikusán rendezett levéltárainak a részét képezik.

A gyűjtőlevéltár irategyütteseinek rendezése 2011 szeptemberében fejeződött be. A levéltári rendezési munkálatokban erdélyi és magyarországi szakemberek, valamint helyi önkéntesek egyaránt részt vettek. Az örmény szakmai kérdéseket armenológus szakember segítségével tisztáztuk. A levéltárat 2022-ben átköltöttették az egykori ferences kolostor emeletére, a Szamosújvári Gyűjtőlevéltár mellé.

Az örmény gyűjtőlevéltárról 2011-ben háromnyelvű ismertető jelent meg.

Cím: 405300 Szamosújvár (Gherla), Mihai Viteazu u. 9.

E-mail: leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: előzetes bejelentkezéssel, 8.30–16.00

Bárány Lukács szamosújvári plébános önkéntes tűzoltóegyleti tagsági bizonyítványa (1877)

8.

A Kolozsvári Gyűjtőlevéltár (2011)

(/1341/ 1372–2006, 90 ifm)

A Kolozsvári Gyűjtőlevéltár létrejöttékor a Szentegyház utca 2. szám alatti bérház egyik első emeleti lakásában kapott helyet. Az értékes gyűjtemény 2017 júniusában költözött végleges helyére, a szomszédos 4. számú épület korszerűen felújított és berendezett földszinti raktárhelyiségeibe. A levéltár gyűjtőköre a kolozs-dobokai és a torda-aranyosi főesperesi kerületek egyházközségeire terjed ki.

A 18. század közepén a két mára összevont főesperesi kerület négy kisebb főesperesi kerületből állt: aranyosi, dobokai, kolozsi és tordai.

A tordai főesperesség 1761-ben három egyházközséget foglalt magába: Tordát, Szászrégent és Görgényt, a kolozsi nyolcat – Kolozsvárt, Kolozst, Szászfenest, Jegenyét, Mócsot, Katonát, Szász-erkedet és Györgyfalvát, míg a dobokai ugyanekkor csupán két plébániából tevődött össze (/Magyarszarvas/Kend és Szék). Az aranyosi főesperesi kerületet 1768-ban mindössze négy plébánia alkotta: Bágyon, Felvinc, Harasztos és Várfalva. A kolozsi kerület ugyanebben az évben 18 plébániából állt, amelyek többsége később, a 19. században a belső-szolnoki kerületbe szerveződött át. A tordai főesperesség három egyházközséggel működött (Torda, Torockó és Szászrégen). Az egyházközségek beosztási helyzete 1782-re kissé átalakult. Ekkor a kolozsi, a dobokai és a belső-szolnoki kerületek egyetlenegy főesperességet alkottak. Az aranyosival egyesült tordai kerületben a következő plébániák léteztek: Torda, Felvinc, Harasztos, Sinfalva, Szengyel, Torockó, Várfalva. 1882-ben a torda-aranyosi kerület kilenc plébániából állt: Felvinc, Harasztos, Jára, Mezőszengyel, Sinfalva, Torda, Torockószentgyörgy, Túr és Várfalva. A kolozs-dobokai ugyanebben az időszakban 15 egyházközségből tevődött össze: Bács, Bánfihunyd, Bonchida, Kolozsvár, Györgyfalva, Jegenye, Kajántó, Katona, Szarvaskend, Kide, Kolozs, Kolozsmonostor, Mócs, Oláhfenes és Szászfenes.

A kolozsmonostori konvent oklevele, amelyben Bakáni Péter kolozsvári lakos és felesége a kolozsvári plébánia részére végrendelezik (1772. augusztus 28.)

A kolozs-dobokai főesperesi kerület egyházközségeiből (Kolosz, Mócs, Katona, Györgyfalva, Jegénye, Szászfenes, Magyarfenes, Kolozsmonostor, Kajántó, Kolozsvár – Szent Péter) 2011 júniusában kerültek beszállításra a történeti iratanyagok.

A torda-aranyosi főesperesség területéről az egyházközségi archívumokat 2023-ban gyűjtötték össze és rendezték.

A kolozsvári Szent Mihály-plébánia és főesperesi hivatal történeti levéltárát, több más értékes iratállománnyal együtt, a főtéri templom kórusa mellett egy toronybeli helyiségben tárolták, egy térben a plébánia régi könyvtárával, valamint a Státus iratanyagával. Ennek elkülönítésére és rendezésére 2003-ban került sor. Ebből a zsúfolt, poros, de száraz mikroklímájú térből, keskeny csigalépcsőn megközelítve, mintegy 30 folyóméternyi levéltári anyagot sikerült átszállítani a Szentegyház utcai levéltárhelyiségekbe. Ebben a toronyszobában őrizték – a főesperesség és a plébánia 20. század elejével bezáródó történelmi dokumentumai mellett – a kolozsvári aggmenház és iskola iratait, a kolozsmonostori konvent levéltármaradékát, valamint különböző dézsmákkal kapcsolatos iratokat és egyéb értékes papi személyi hagyatékokat. Ez az iratgyűjtemény kitűnik az egyházmegye eddig rendezett mintegy 150 plébániai levéltára közül mind óriási mennyiségével (70 folyóméter), mind pedig történeti értékével. Említést

érdemel az a tény is, hogy a kolozsvári Szent Mihály-plébánia levéltára régebbi és gazdagabb oklevélgyűjteménnyel rendelkezik, mint maga az érseki levéltár Gyulafehérváron. A toronybeli levéltárból ugyanis néhány tucatnyi 14-17. századi eredeti oklevél is előkerült, köztük Mohács előtti oklevelekkel, melyek köztudottan kiemelt fontossággal bírnak. Tárolásuk speciális, fémből készült, fiókos tárolószekrény segítségével volt megoldható.

A sérültebb oklevelek közül 35 darab restaurálására 2012 decemberében a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjteményi Kollégiumától sikerült pályázat útján támogatást nyerni, így ezeket 2013-ban restaurálták a már említett gyulafehérvári laboratóriumban.

A Szent Mihály-plébánia levéltárának 19. század végi és 20. századi, hasonlóan nagy mennyiségű részét a jelenlegi plébánia egyik irodahelyiségében tárolták. Ennek a 40 folyóméter terjedelmű iratanyagnak az ügyviteli részei szintén a gyűjtőlevéltár raktáraiba kerültek.

A Kolozsvári Gyűjtőlevéltárban a főesperességi levéltárak mellett jelenleg 22 plébánia (Bonchida, Egeres, Györgyfalva, Jegenye, Kajántó, Katona, Kisbács, Kolozs, Kolozsmonostor, Kolozsvár – Szent Mihály, Kolozsvár – Szent Péter, Magyarfenes, Mócs,

Bonifác pápa indulgencialevele a kolozsvári Szent Mihály-templom részére (1400. december)

**A kolozsmonostori konvent oklevele
Méra birtokkal kapcsolatosan (1525.
június 9.)**

**A györgyfalvi plébánia
anyakönyve (1752-1912)**

Nagysármás, Alsójjára, Felvinc, Marosludas, Marosújvár, Mezőszengyel, Sinfalva Torda, Tordatúr) és 6 filia (Gyalu, Hidalmás, Marosbogát, Szamosfalva, Szentmihályfalva és Várfalva) iratanyaga található.

Az itt kialakított, kiemelkedő értékű oklevéltár 149 darab, 1341-1892 között kiállított eredeti oklevélből és oklevélmásolatból tevődik össze. A gyűjtemény 42 darab Mohács előtti oklevelet is tartalmaz, melyből 16 eredeti példány.

A gyűjtőlevéltárral egy helyen gyűjtőkönyvtár is létesült a környező települések muzeális értékű könyvállományának őrzésére, ahová a Szent Mihály-plébánia értékes könyvgyűjteményét is áthelyezték 2018 augusztusában. Ez a kollekció egy kódexet (Nicolaus de Lyra postilláit 1470-ből), 22 ősnymtatványt (köztük láncos könyveket) és ritka kiadványokat foglal magába.

Cím: 400095 Kolozsvár (Cluj-Napoca), Szentegyház (Iuliu Maniu) u. 4.
E-mail: nagyemok@yahoo.com, levtelar@romkat.ro
Nyitvatartás: hétfő-péntek, 8.30-16.00

9.

A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár (2016)

(/1615/ 1646–2015, 85 ifm)

Az alcsi és a felcsi főesperesi kerületek levéltárai részére már korábban szükségessé vált egy gyűjtőlevéltár kialakítása Csíkszereda központtal. A végleges helyszín kijelölése néhány évig elhúzódott, míg végül a Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár a csíksomlyói Szent Péter és Pál-plébánián lelt otthonra. Ez a plébánia a 18. és a 20. században főesperesi székhelyként működött. A jelenlegi plébániaépületet eredetileg főesperesi központnak tervezték 1913-ban, amelyet az impozáns főhomlokzat építészeti jellege is tanúsít. Mivel a főesperességek jelenlegi székhelyei falvakon találhatók (Csíkdánfalván és Csíkszentgyörgyön), így nem a főesperesi hivatalok melletti közös gyűjtőlevéltári központ létrehozásának gondolata érvényesült. A csíksomlyói kegyhely

A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár kutatószobája és a gyűjtőkönyvtár

15 kr.		Testimonium Scholasticum						
Nomen Scholae	Nomen Scholae	Classis Progressus						Reflexiones
		Semestri Primo.			Semestri Secundo.			
Carolus Éltes.	1858/59	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Reflexiones
		Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Reflexiones
Anonymus 21.	1857/58	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Reflexiones
		Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Étudio Bib. Graec. & Lat. Eminent.	Reflexiones

Carolus Éltes. Episcopus Albanobanensis cathedralis Carolensis die 18. Septembris 1858.

Albanus Flabatschky
Sath. Bels. Alb. Roman. Can.
min. Magist. of Seminar. Can.
Graz. (Austria).

Dr. Éltes Károly püspöki líceumi bizonyítványa a csíkszentmihályi plébánia levéltárában őrzött hagyatékából (1858. szeptember 18.)

látogatottsága, a plébánia földrajzi elérhetősége és hajdani főesperességi központ szerepe lehetővé tette egy ilyen gyűjtemény befogadását. A csíksomlyói levéltári raktárak helyiségeinek felújítása 2015 októberében kezdődött és 2016 tavaszáig tartott. Az iratok összegyűjtése az alsíki és felcsíki plébániákról 2016. október-december időszakban zajlott. A raktári tér kialakításához szükséges beruházásokat több intézmény is támogatta, főként pályázati úton. A felújítási munkálatok költségének tetemesebb részét – a nedvesség- és füstérzékelő riasztóberendezés beszerzését – Hargita Megye Tanácsa, kisebb részét az érsekség, a speciális levéltári állványzatot a Szülőföld Alap, míg a savmentes tárolódobozok beszerzését az NKA Közgyűjteményi Kollégiuma finanszírozta.

Az 1768-as és az 1782-es egyházmegyei sematizmusokban az alsíki főesperesség 10 plébániával szerepel: Kozmás, Menaság, Mindszent, Szentgyörgy, Szentimre, Szentkirály, Szentlélek, Szentmárton, Szentsimon és Tusnád. Ugyanebben az évben a felcsíki főesperesi kerületet 11 egyházközség alkotta: Delne, Madaras, Nagybaldogasszony, Oláhfalú, Rákos, Somlyó, Szentdomokos, Szentmihály, Szentmihály, Szenttamás és Szereda. A kászoni kerület ugyanekkor önálló kerületként tűnik fel két plébániával: Kászónfalú és Nagykászón. Az alsíki kerületben hasonló

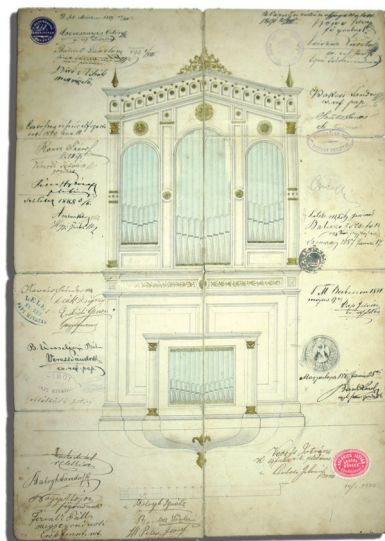
állapotot tükröz az 1788-as egyházmegyei névtár is, annyi változással, hogy a felcsíki kerületben itt már megjelenik a csicsói és a szépvízi örmény plébánia, Oláhfalva pedig átkerül az udvarhelyi főesperesi kerületbe, míg a kászoni főesperesi kerület az önálló-sult Kászonjakabfalva egyházközségével bővül.

1882-ben az alcsíki-kászoni főesperesi kerületben a következő plébániákat találjuk: Kászonjakabfalva, Kászonújfalva, Kozmás, Menaság, Mindszent, Nagykászon, Szentgyörgy, Szentimre, Szentkirály, Szentlélek, Szentmárton, Szentsimon és Tusnád. A felcsíki főesperesi kerület ekkor 15 egyházközségből tevődött össze: Balán, Csicsó, Delne, Gyimes, Gyimeslok, Madaras, Nagyboldogasszony, Rákos, Somlyó, Szentdomokos, Szentmihály, Szentmiklós, Szenttamás, Szépvíz – örmény, Szereda.

A felcsíki főesperesi kerület a 20. században Szépvíz (1901), Gyimesfelsőlok (1907), Csíktaploca (1908), Madéfalva (1911), Csíkdánfalva (1922), Kostelek (1943) és Zsögöd (1990) egyházközségek alapításával bővült. Az alcsíki főesperesi kerületben ugyanebben

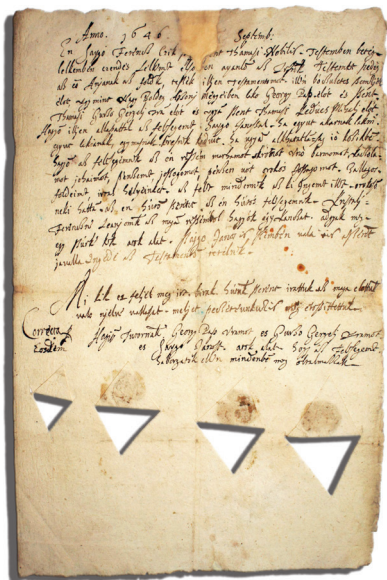
**Angster József orgonaépítő
ajánlólevele a csíkmadarasi templom
orgonájának készítésére vonatkozóan
(1940. december 13.)**

**Kolonics István szabadkai
orgonaépítő szignált orgonarajza
(1888)**

Keresztelési emléklap
(1917. november 7.)

Sajgó Ferenc végrendelete
(Csíkszenttamás, 1646. szeptember)

az időszakban négy plébániát alapítottak: Újtusnád (1912), Lázárfalva (1914), Csíkszentsimon (1959) és Tusnádfürdő (1981) településekben.

A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltárban jelenleg az alcsi és a felsíki főesperesi hivatal iratain kívül a következő plébániák levéltári anyagai találhatók: Csíkszentdomokos, Csíkszenttamás, Balánbánya, Csíkrákos, Csíkdánfalva, Csíknagyboldogasszony (Karcfalva), Csíkmadaras, Madéfalva, Csíkrákos, Csíkszentmihály, Csíkcsicsó, Csíkelne, Csíkpálfalva, Szépvíz, Csíkszentmiklós, Gyimesbükk, Gyimesközéplek, Gyimesfelsőlok, Kostekek, Zsögöd, Csíksomlyó, Csíkszentkirály, Csíkszentimre, Csíkszentsimon, Csátószeg, Csíkszentmárton, Csíkkozmás, Lázárfalva, Csíkmindszent, Csíkmenaság, Csíkszentgyörgy, Csíkszentlélek, Kászonújfalu és Kászonjakabfalva.

A 85 ífm terjedelmű iratanyag már rendezett állapotban van. A levéltár mellett kutatóterem és gyűjtőkönyvtár működik, amelynek bútorzatát a Bethlen Gábor Alap támogatta.

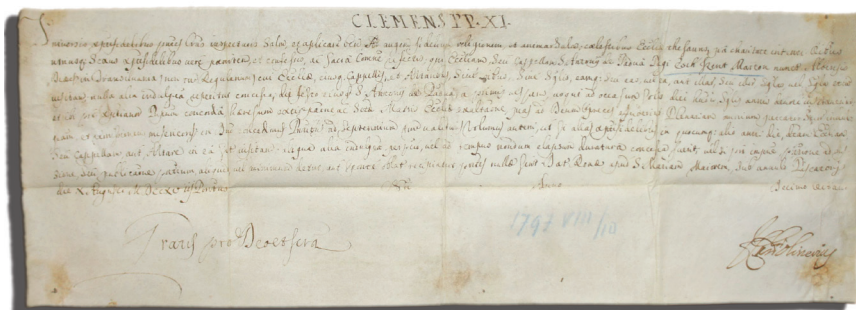
A gyűjtőkönyvtárban 25 egyházközség 7000 kötetét őrzik provenienciaszerűen, köztük egy ősnymtatványt is. A régi könyvek begyűjtése 2018-2019 között zajlott.

Ugyanitt, a könyvtár és a levéltár szomszédságában, 2018-tól egy főegyházmegyei illetőségű könyvrestaurátor műhely is létesült, ahol az egyházmegye különböző területeiről származó számos kötet és dokumentum került jobb állapotba.

Cím: 530204 Csíkszereda (Miercurea Ciuc), Kájoni János u. 47.

E-mail: leveltar@romkat.ro

Nyitvatartás: hétfő, szerda, 9.00-15.00

XI. Kelemen pápa búcsúengedélye a csíkszentmártoni Páduai Szent Antal-kápolna részére (1718. augusztus 10.)

Elismerő oklevél a csíknagyboldogasszonyi plébánia részére a budapesti millenniumi kiállításon való részvételért (1896. október)

KUTATÁSI LEHETŐSÉGEK, LEVÉLTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK

A GYFL levéltárait évente átlagosan 200-250 kutató keresi fel, hagyományos módon vagy elektronikus úton kérelmezi a levéltári dokumentumokhoz a hozzáférést. Míg a gyulafehérvári levéltár 2000-ben történő megnyitásakor évi átlag 20 kutatót szolgált ki, addig ez a szám másfél évtized elteltével az ötszörösére emelkedett. A Gyulafehérvári Érseki Levéltár évente átlag 100 kutató igényeit elégíti ki, melynek közel fele elektronikus kiszolgálásban részesül (e-kutatás, bérkutatás). A gyűjtőlevéltárak éves statisztikája átlagosan 15-20 kutatót mutat levéltáranként, azonban vannak gyűjtőlevéltárak, ahol évente 40 kutató is megfordul, míg máshol csak évi 5 személy.

Az onlinekutatás lehetőségével elérhetővé váltak a legélénkebb kutatási igénynek kitett források, mint amilyenek az anyakönyvek (anyakönyvi másodpéldányok és eredeti plébániai anyakönyvek), vizitációs jegyzőkönyvek (*visitatio canonica*), egyházmegyei sematizmusok, feudalizmuskori oklevelek (püspöki, káptalani, uradalmi iratok), korabeli segédletek, valamint a gyűjtőlevéltárakba került *historia domus*ok, egyháztanácsgyűlési jegyzőkönyvek és egyebek. Az internet segítségével bárhol kutatható levéltári források adatbázisa folyamatosan bővül, a feltöltött tételek mennyisége egyéni kutatói kérések szerint is növekszik.

A levéltári szolgáltatások köre levéltári órákkal és levéltár-pedagógiai foglalkozásokkal is bővült, melyre először 2010-ben mutatkozott kereslet Gyergyószentmiklóson. A levéltári órák fokozatosan levéltár-pedagógiai napokká fejlődtek, ezeken főként általános és középiskolai diákok vesznek részt, de volt már néhány eset, amikor főiskolai hallgatóknak kértek hasonló programszervezést előadótanáraik és táborszervezők. Napjainkig mintegy 700, különböző életkorú diák vett részt a GYFL által szervezett és egyre népszerűbb levéltár-pedagógiai foglalkozásokon. Ezek a következő tevékenységekből állnak: gyűjteménylátogatás, oklevél- és dokumentumkészítés (írás lúdtollal és viaszpecsétön-tés), magyar paleográfiai gyakorlat, papíröntés, könyvkészítés, bórdíszítés, állományvédelmi gyakorlat, levélborítékok és dobozok hajtogatása.

83

KÖNYVRESTAURÁTOR MŰHELY

A GYFL állományának folyamatos gyarapodásával és gyűjtőkönyvtárakkal való kiegészülésével elengedhetetlenné vált egy papíralapú műkincsek konzerválására és régi könyvek restaurálására szakosodott műhely létesítése. A restauráló központ megalapítására 2018 nyarán került sor Csíksomlyón a gyűjtőlevéltár és gyűjtőkönyvtár szomszédságában, a Szent Péter és Pál-plébánia épületének keleti szárnyában. A restaurátor-műhely kialakítását a magyar kormány pályázata támogatta, az alapvető berendezések (gépek, eszközök, szerszámok, anyagok) előzetes kimutatását a Magyar Nemzeti Levéltár készítette.

Ez a műhely alapításától kezdve az első állomáshelye a plébániákról begyűjtött levéltári és könyvtári anyagoknak, ahol az évszázadok alatt szennyezett régi értékes könyv- és iratgyűjtemények mindenekelőtt tisztításon és preventív konzerváláson esnek át, majd azt követően kerülnek az illetékes gyűjteményi központokba. Az elmúlt hat év alatt így több ezer kötet (a Csík-szeredai, a Sepsiszentgyörgyi és a Székelyudvarhelyi Gyűjtőkönyvtár) és több folyóméternyi dokumentum (a kézdi-orbai, a szeben-fogarasi, a kolozs-dobokai és a torda-aranyosi főesperességek egyházközségeinek levéltárai) esett át hasonló beavatkozásokon. Az értékesebb 17-18. századi okleveleket, a fennmaradt 17-19. századi anyakönyveket, ősnymtatványokat és egyéb ritka történeti forrásokat restaurálják is itt, mielőtt végleges helyükre kerülnének.

A restaurálási műveletekhez minden esetben részletes dokumentálás és teljes digitalizálás társul. Az egyházmegye által szervezett időszakos kiállításokon bemutatni kívánt könyvtári és levéltári anyagokat a legmegfelelőbb állományvédelmi eljárások alkalmazásával a restaurátor-műhelyben készítik elő a könyv-restaurátor szakemberek. A műhely országos szintű és határon túli elismertségét erősítik a külső intézmények általi munkamegrendelések.

Az utóbbi években nemcsak magánszemélyektől, iskolai és múzeumi intézményektől, hanem református és unitárius eszpressségek és gyülekezetek, valamint budapesti intézetek részéről is érkeztek felkérések értékes oklevelek és könyvek restaurálására. A mintegy fél évtizednyi fennállás folyamán hozzávetőlegesen 30 db 15-20. századi kötet és több száz 15-20. századi dokumentum esett át szakszerű rehabilitáláson.

A restaurátor-műhely a GYFL gyűjtőközpontjaiban őrzött értékes levéltári és könyvtári örökség megmentését hivatott szolgálni és a természetes bomlási folyamatokat a legkorszerűbb eszközökkel és anyagokkal lassítani.

Restaurátori beavatkozások (nedves tisztítás, könyvvarrás stb.)

A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR KRONOLÓGIÁJA

- 1009 – I. (Szent) István király megalapítja az erdélyi püspökséget.
- 1231 – Elkészül a legelső, mindmáig fennmaradt káptalani oklevél (jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltárban).
- 1241 – A levéltári anyagot a székesegyház feldúló tatárok megsemmisítik.
- 1246 – Megírják a káptalani levéltár Erdélyben maradt legkorábbi oklevelét (jelenleg a gyulafehérvári Batthyaneumban).
- 1277 – A szászok felégetik a katedrális, a levéltár károkat szenved.
- 1556 – Kiűzik Erdélyből Bornemissza Pál püspököt, és a katolikus egyház javait szekularizálják.
- 1557 – A tordai országgyűlés a gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent levéltárait négy-négy requisitorra (levélkereső) bízta.
- 1575 – Kinevezik az első négy requisitort a káptalani levéltár élére, elkészül a requisitorok szabályzata.
- 1658 – A török-tatár betörés megelőzésére Taraczközi Ferenc, a káptalani levéltár vezetője az iratok egy részét a székesegyház sekrestyéjéből Nagyszebenbe és a dévai várba menekíti. A helyben maradt iratok védelmezésére Pápay János requisitort befalazzák a levéltárba, azonban a tatárok kibontják a friss falazást és Pápayt lófarkokhoz kötve elhurcolják.

- 1665 – Megkezdik az első, eddig ismert erdélyi katolikus anyakönyv írását Kolozsmonostoron.
- 1713 – Bő másfél évszázados megszakítás után, Mártonffy György püspöki kinevezésével, visszaállítják az erdélyi püspökséget.
- 1716 – Mártonffy György püspök elfoglalja püspöki székét Gyulafehérváron, és újjáalapítja a káptalant.
- 1729 – Újra egyházi felügyelet alá kerül a gyulafehérvári hiteleshelyi országos levéltár.
- 1743–1744 – Az országgyűlés visszaszolgáltatja a gyulafehérvári káptalani és a kolozsmonostori konventi levéltárakat, és velük együtt visszaállnak a hiteleshelyi teendők is.
- 1786 – Benkő Mihály kanonok a levéltár (conservatorium) berendezését felújíttatja, ezért az iratokat átmenetileg a székesegyház előcsarnokába viteti.
- 1827 – Elrendelik az anyakönyvi másodpéldányok készítését (23. törvénycikk).
- 1874 – Elrendelik a hiteleshelyek megszűnését és felállítják az állami közjegyzői hivatalokat.
- 1882 – Elrendelik a gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent levéltárainak, valamint az erdélyi országos levéltárnak a Magyar Országos Levéltárral való egyesítését (23. törvénycikk).
- 1884 – Az egyesítés megtörténik.
- 1895 – Október 1-jétől bevezetik az állami anyakönyvezést, melynek értelmében az egyházak kötelesek az 1870–1895 időszak anyakönyvi másodpéldányait átengedni az új anyakönyvvezető hivataloknak (1894. évi 33. sz. törvénycikk).
- 1912 – A káptalani levéltár legértékesebb részét (oklevelek), biztonsági okokból, a gyulafehérvári székesegyházból a Batthyaneum páncélszekrényeibe helyezik át.
- 1930 – Az eddig a kalocsai érsekségnek alárendelt erdélyi püspökség a bukaresti érsekség alá kerül.
- 1932 – Az erdélyi püspökség nevét a Szentszék gyulafehérvári püspökségre változtatja.
- 1937 – A kolozsmonostori konvent Erdélyben maradt levéltári anyagát Gyulafehérvárra szállítják.

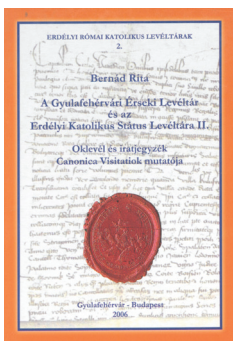
- 1950 – Az Állami Levéltár Igazgatósága törvényerejű elnöki rendelettel kötelezi az egyházközségeket, hogy „megőrzés végett” adják át az 1870–1895 közötti időszak anyakönyveit, melyeket a néptanácsok keretén belül működő állami anyakönyvi hivatalok vesznek át.
- 1952 – Az átadási kötelezettséget „mentés” címszó alatt az 1870 előtt keletkezett anyakönyvekre is kiterjesztik.
- 1971 – A felszólítást megismétlik.
- 1991 – Augusztus 5-én az Apostoli Szentszék a gyulafehérvári püspökséget gyulafehérvári érsekség rangjára emeli és kiveszi a bukaresti érsekség fennhatósága alól.
- 1998 – Elkészülnek a Gyulafehérvári Érseki és Főkapitáni Levéltárat befogadó új raktárak a püspöki palota földszinti részén.
- 1999 – Megkezdődik a Gyulafehérvári Érseki és Főkapitáni Levéltár iratainak a rendezése.
- 2003 – Létrejön az első gyűjtőközpont, a Gyulafehérvári Gyűjtőlevéltár, ahová a környékbeli szórványplébániák iratai kerülnek.
- 2005 – Megalakul a Szamosújvári, a Sepsiszentgyörgyi és a Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltár.
- 2007 – Elkészül a Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár.
- 2008 – Megalapítják a Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltárat.
- 2010 – Létrejön a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár a négy örmény katolikus plébánia (Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros, Szamosújvár és Szépvíz) iratanyagának egybegyűjtésére.
- 2011 – Megalakul a Kolozsvári Gyűjtőlevéltár a kolozs-dobokai és a torda-aranyosi főesperesség egyházközségeinek iratai számára.
- 2012 – Elkészül a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár honlapja, megnyitva az utat az elektronikus kutatás előtt.
- 2015 – A Székelyudvarhelyi és a Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltárak közös repertóriumkötetét *Az Év Levéltári Kiadványa 2015* díjával tüntetik ki.

- 2015 – Magyar állami támogatásból egy nagy teljesítményű A2-es szkennert sikerül megvásárolni, amely felgyorsítja a minőségi online kutatás lehetőségét.
- 2016 – Létrejön a Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár az alcsíki és a felcsíki főesperesi kerületek levéltárainak befogadására.
- 2018 – Egy főegyházmegyei fenntartású könyvrestaurátor műhely létesül Csíksomlyón a legkorszerűbb berendezésekkel, szintén magyar állami támogatásból.
- 2018 – A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár mellé gyűjtőkönyvtár létesül, ahová régi könyvek kerülnek elhelyezésre az alcsíki és a felcsíki főesperességek egyházközségeiből.
- 2019 – A Kolozsvári Gyűjtőlevéltárban egy régi könyves szobát alakítanak ki, amely alkalmassá válik a környező plébániák könyveinek begyűjtésére, itt helyezik el a Szent Mihály-plébánia régi könyvtárának anyagát is.
- 2020 – A magyar kormány támogatásával új gyűjtőlevéltár létesül Sepsiszentgyörgyön a Krisztus Király-plébánia udvarán, amelyet kettős céllal alakítanak ki, így a levéltári állványok mellett régi könyvek tárolására alkalmas szekrényeket is elhelyeznek benne.
- 2020 – Minden egyes gyűjtőlevéltár modern technikai felszerelésekhez jut szintén magyarországi anyagi finanszírozással, a gyulafehérvári levéltárnak ekkor sikerül beszerezni egy A1-es Zeuschel márkájú szkennert.
- 2021 – A Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltár mellé gyűjtőkönyvtárat alakítanak ki és rendeznek be.
- 2021 – Először kerül megszervezésre levéltári tábor elemi és középiskolás diákok részére.
- 2022 – A Szamosújvári Gyűjtőlevéltárat átköltöztetik a felújított kolostorhelyiségekbe, egyesítik a Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltárral, valamint a raktárak szomszédságában itt is gyűjtőkönyvtár létesül.
- 2024 – A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltárat a Magyar Levéltárosok Egyesülete *Az Év Egyházi Levéltára 2023* díjjal tünteti ki.

KIADVÁNYOK, SEGÉDLETEK

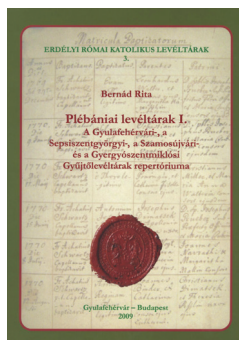
Repertóriumok (Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 1-6.):

1. Szögi László: *A Gyulafehérvári Érseki Levéltár és az Erdélyi Katolikus Státus Levéltára I. 1429–2000. Repertórium.* Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 1. Gyulafehérvár–Budapest, 2006. 350 o.

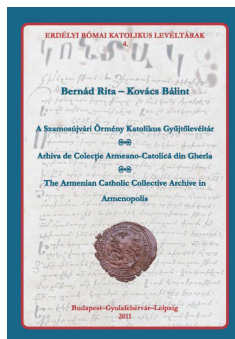

2. Bernád Rita: *A Gyulafehérvári Érseki Levéltár és az Erdélyi Katolikus Státus Levéltára II. Oklevél és iratjegyzék. Canonica visitatiók mutatója.* Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 2. Gyulafehérvár–Budapest, 2006. 282 o.

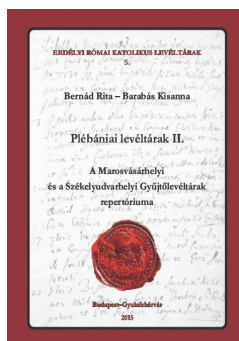
3. Bernád Rita: *Plébániai levéltárak I. A Gyulafehérvári-, a Sepsiszentgyörgyi-, a Szamosújvári- és a Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltárak repertóriumai.* Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 3. Gyulafehérvár–Budapest, 2009. 384 o.

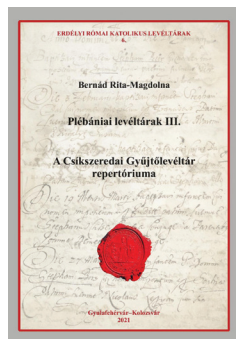
4. Bernád Rita – Kovács Bálint: *A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár. Repertórium. Arhiva de Colecție Armeano-Catolică din Gherla. Repertoriu. The Armenian Catholic Collective Archive in Armenopolis. Repertory. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 4.* Budapest-Gyulafehérvár-Leipzig, 2011. 320 o.

5. Bernád Rita – Barabás Kisanna: *Plébániai levéltárak II. A Marosvásárhelyi és Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltárak repertórium.* Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 5. Budapest-Gyulafehérvár, 2015. 352 o.

6. Bernád Rita-Magdolna: *Plébániai levéltárak III. A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár repertórium.* Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 6. Gyulafehérvár-Kolozsvár, 2021. 256 o.

Levéltárismertető:

1. Bernád Rita-Magdolna: *A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár. Levéltárismertető.* Gyulafehérvár, 2018. 60. o.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

1. [Schematismus. 1768.] GYFL MGYL.
2. Bárh János: *Erdély római katolikusai a XVIII. század közepén*. Kecskemét, 2008.
3. Bernád Rita – Barabás Kisanna: *Plébániai levéltárak II. A Marosvásárhelyi és Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltárak repertóriuma*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 5. Budapest-Gyulafehérvár, 2015.
4. Bernád Rita – Kovács Bálint: *A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár. Repertórium. Arhiva de Colecție Armeano-Catolică din Gherla. Repertoriu. The Armenian Catholic Collective Archive in Armenopolis. Repertory*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 4. Budapest-Gyulafehérvár-Leipzig, 2011.
5. Bernád Rita-Magdolna – Muckenaupt Erzsébet: *Ősnyomtatvány a csíkszentgyörgyi plébánia régikönyv-gyűjteményében. Lustra*. 2020. 2. 50–54.
6. Bernád Rita – Péntes Loránd: *A Gyulafehérvári Főegyházmegeyi Levéltár Sepsiszentgyörgyi Gyűjtőlevéltára. Acta Siculica*, 2011. 393–408.
7. Bernád Rita: *A Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár története és mai állapota. Levéltári Szemle*. Budapest, 2004, 2. sz. 60–66.
8. Bernád Rita: *A Gyulafehérvári Érseki Levéltár és az Erdélyi Katolikus Státus Levéltára II. Oklevél és iratjegyzék. Canonica visitatiók mutatója*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 2. Gyulafehérvár-Budapest, 2006.

9. Bernád Rita: A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár gyűjtőközpontjai. *Levéltári Közlemények*. 88. 2017. 401-424.
10. Bernád Rita: A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár. In Knecht Tamás (szerk.): *Élő múltunk. A gyulafehérvári Szent Mihály-székesegyház és érseki palota*. Kolozsvár, 2012. 176-182.
11. Bernád Rita: A Gyulafehérvári Káptalani Levéltár története és felépítése. *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok*. XIII. Székelyudvarhely, 2013. 147-189.
12. Bernád Rita-Magdolna: A levéltáros szakma újabb kihívása: a levéltár-pedagógia. *Levéltári Szemle*. 72. évf. 2022. 3. sz. 43-55.
13. Bernád Rita: Organizarea și funcționarea Arhivei Capitulare de Alba Iulia (I). *Revista Arhivelor*, 2013, 1. sz. 92-113.
14. Bernád Rita: Organizarea și funcționarea Arhivei Capitulare de Alba Iulia (II). *Revista Arhivelor*, 2014, 1-2. sz. 28-54.
15. Bernád Rita: *Plébániai levéltárak I. A Gyulafehérvári-, a Sepsiszentgyörgyi-, a Szamosújvári- és a Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltárak repertórium*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 3. Gyulafehérvár-Budapest, 2009.
16. Bernád Rita: Római katolikus gyűjtőlevéltárak Hargita megyében. *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve*. Csíkszereda, 2009. 289-306.
17. Bernád Rita: Structurarea arhivelor parohiale romano-catolice din Transilvania. Tipuri de documente. *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, Alba Iulia, 9/I, 2005. 297-303.
18. Bernád Rita-Magdolna: *Plébániai levéltárak III. A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár repertórium*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 6. Gyulafehérvár-Kolozsvár, 2021.
19. *Calendarium dioecesanum venerabilis cleri M. Principatus Transilvaniae ad annum qui est post bissextilem secundus MDCCLXXXII*. Cibini, 1782.
20. Jakubinyi György: *Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia*. Gyulafehérvár, 2010.
21. Knecht Tamás – Zsebe Márta (szerk.): *A Gyulafehérvári Főegyházmegye millenniumi sematizmusa*. Kolozsvár, 2010.
22. *Schematismus Dioecesis Transsylvaniensis pro anno 1826 concinnatus*. Kézirat. GYFL ÉL.

23. *Schematismus venerabilis cleri almae Dioecesis Transsilvaniensis*. Gyulafehérvár, 1913.
24. *Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Transsilvaniensis*. Budapest, 1903.
25. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Transsilvaniensis ad annum bissextilem a Christo nato MDCCCXLIV*. Claudiopoli, 1844.
26. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Transsilvaniensis pro anno Christo MDCCCXXIX*. Claudiopoli, 1829.
27. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Transsylvaniensis*. Albae Carolinae, 1882.
28. Szögi László: *A Gyulafehérvári Érseki Levéltár és az Erdélyi Katolikus Státus Levéltára I. 1429–2000. Repertórium*. Erdélyi Római Katolikus Levéltárak 1. Gyulafehérvár–Budapest, 2006

REZUMAT

Arhiva Arhidiecezană Alba Iulia (AAAI), pe lângă arhivele episcopale (începând din 1991 arhiepiscopale) și ale capitlului, create la sediul episcopiei, mai cuprinde și arhiva Statusului din Cluj, cea a seminarul teologic din Alba Iulia, precum și cele nouă arhive de colecție înființate recent în diferite centre ale arhidiecezei. Cele unsprezece arhive, care alcătuiesc rețeaua Arhivei Arhidiecezane Alba Iulia, funcționează în prezent în opt orașe, iar ca volum, acestea acoperă 2.000 de metri de documente cercetabile, databile cu anul 1224 până în prezent.

Arhiva Arhiepiscopiei și a Capitlului de Alba și-a deschis porțile pentru publicul cercetător în anul 2000.

Întinderea teritorială mare a episcopiei Transilvaniei (azi Arhiepiscopia Romano-Catolică Alba Iulia) a justificat constituirea de arhive de colecție pentru a adăposti documentele arhidiaconatelor și parohiilor. Astfel, între anii 2003 și 2016 au fost create nouă arhive de colecție în opt orașe. În ordine cronologică, astfel de centre de colecție au fost înființate în următoarele localități: Alba Iulia, Gherla, Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Gherla (armeană), Cluj și Miercurea Ciuc.

Arhivele AAAI sunt vizitate în medie de 200-250 de cercetători în fiecare an, care pot efectua cercetări în mod tradițional sau electronic. Gama de servicii de arhivă a fost extinsă recent pentru a include cursuri de arhivă și sesiuni de arhivă pedagogică.

În urma creșterii continue a materialului arhivistic, în 2018, cu sprijinul statului maghiar, a fost înființat un atelier de restaurare a cărților la Șumuleu Ciuc, care a fost dotat cu echipamente de ultimă generație. Pe lângă restaurarea documentelor și cărților aflate în posesia proprie, aici se desfășoară și activități de restaurare efectuate la comanda altor instituții.

Din 2021, depozitele arhivelor de colecție AAAI au fost extinse cu săli de bibliotecă, unde au fost amplasate colecțiile de carte veche ale parohiilor.

SUMMARY

The Archdiocesan Archive of Alba Iulia (AAAI) beside the Bishopric Archives (since 1991 Archbishopric) and of the Chapter, created at the residence of the Diocese, also includes the archives of the Status of Cluj, that of the theological seminary in Alba Iulia, as well as the nine collective archives founded in different centers of the Archdiocese. The eleven archives that make up the structure of the Archdiocesan Archives of Alba Iulia currently function in eight towns, and as a volume, they contain 2,000 meters of researchable documents from the year 1224 till the present.

The Archives of the Archbishopric and the Chapter of Alba Iulia opened its doors to the visiting public in 2000.

The large territorial extent of the Bishopric of Transylvania (today the Roman-Catholic Archdiocese of Alba Iulia) justified the establishment of collective archives to preserve the documents of archdeaconries and parishes. Thus, between 2003 and 2016, were found nine collective archives in eight towns. In chronological order, these collection centers were established in the following localities: Alba Iulia, Gherla, Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Gherla (Armenian), Cluj and Miercurea Ciuc.

The AAAI archives are visited by an average of 200-250 researchers per year, who can perform their researches traditionally or in electronic way. The range of archives services has recently been extended to include archives courses and pedagogical archives sessions.

Following the continuous growth of archival material, in 2018, with the support of the Hungarian state, was established a Restoration Workshop in Șumuleu Ciuc, which was equipped with up-to-date equipment. In addition to the restoration of the owned documents, activities of restoration at the order of other institutions are also handled here.

From 2021, the collective archives' depositories of the AAAI were expanded with library rooms, where old parish books were placed.